ТАРТЮФ, АБО Ж ОБЛУДНИК

Комедія на п’ять дій

Переклав Володимир Самійленко

ДІЙОВІ ОСОБИ

Пані Пернель — Оргонова мати.
Оргон.
Ельміра — його жінка.

Даміс

Мар’яна
— Оргонові діти.

Валер — закоханий у Мар’яну.
Клеант — Ельмірин брат.
Тартюф — фальшивий святенник.
Доріна — служниця Мар’яни.
Пан Лояль — судовий пристав.
Поліцай.
Фліпота — челядка пані Пернель.

Діється в Парижі, в Оргоновім домі.

ДІЯ ПЕРША

ЯВА 1

Пані Пернель, Ельміра, Мар’яна, Клеант, Даміс, Доріна, Фліпота.

Пані Пернель

Ходім, Фліпото; йди ж! Не хочу тут баритись.

Ельміра

Так прудко ви йдете, що нам не поспішитись.

Пані Пернель

Ви далі вже не йдіть, невісточко моя,
Бо церемоній цих зовсім не хочу я.

Ельміра

Звичайність так велить, а ще ж ви наша мати.
Але скажіть: чого вам хутко так тікати?

Пані Пернель

Бо надивилася на цей розгардіяш.
Щоб догодить мені — є клопіт, та не ваш;
Тому від вас я йду свого спокою ради,
Бо тут сміється всяк із кожної поради,
Мені ваги нема, та й не мовчить ніхто.
Та це ж не інше що, як двір царя Пето!

Доріна

Коли…

Пані Пернель

Голубочко! Ти дуже язиката.
Сваволі й смілості в тобі якраз до ката.
Ти думаєш, що всім язик потрібен твій.

Даміс

Але…

Пані Пернель

А ти зовсім, мій синочку, дурний, —
Я це кажу тобі, як баба до онука,
Що з тебе виросте ледащо й ледарюка,
Твоєму батькові казала я давно,
І виріс ти йому на горенько одно.

Мар’яна

Мені…

Пані Пернель

А ви, його сестричка, — ви плохенькі,
Мов тихая вода, такі собі тихенькі,
Але в такій воді якраз сидять чорти,
І ваших норовів не можу я знести.

Ельміра

Та ви-бо…

Пані Пернель

Вибачай, невісточко кохана,
А ти поводишся таки зовсім погано.
Тепер для їх обох ти матір’ю єси.
Який же приклад їм собою ти даси?
Марнуєш гроші так, що це мене вражає,
Вбираєшся, немов княгиня та. Хто дбає,
Аби одно своє подружжя чарувать,
Прикрас таких повік не стане начіплять.

Клеант

Ось слухайте…

Пані Пернель

А ви, невістчин любий брате, —

Я рада вас любить, кохати, шанувати,
Але якби це я Оргоном тут була,
То стежечка до нас для вас би заросла.
Ви всіх навчаєте, як треба жити… Пане!
Адже ж хто має честь, той слухать вас не стане.
Це, може, прикро вам? Це вас не потіша?
Що ж, правду я люблю: така моя душа.

Даміс

От любий ваш Тартюф без хиби та без вади…

Пані Пернель

Його послухатись усякий був би радий.
Мене те гніває, що кожний дурень звик
Про нього розпускать нікчемний свій язик.

Даміс

Чи стану я терпіть, щоб шельма ця побожна
Забрала всіх до рук, що й писнути не можна!
Що, як цей любий пан ухвали нам не дасть,
То вже й побавитись не вільно? От напасть!

Доріна

Як слухати його, та ще й пойняти віри,
Що б ми не діяли, ми чисті бузувіри,
Бо гострий критик цей огудить нас усіх.

Пані Пернель

І все, що гудить він, — то є правдивий гріх,
За ним ви зможете до раю доступити.
Чи син мій вас не вчив, як слід його любити?

Даміс

Ні, сила батькова не здужавшого,

Щоб я хоч трошечки любити міг його.
Я зрадив би себе, якби дивився інакше,
Якби його діла мене вражали м’якше.
Пройдисвіт цей давно обурює мене,
І я таки зроблю з цим паном щось страшне.

Доріна

Авжеж, хіба не глум, не сором на всі люди,
Що ми в руках усі в нікчемної приблуди?
Той ланець, що до нас без підошов прибрів,
А вся одежина на йому п’ять шагів,
Тепер, як паном став, усе те забуває,
Орудує всіма, всім рота забиває!

Пані Пернель

Ой, не бреши! Тоді найкращий був би лад,
Якби всі слухались його святих порад.

Доріна

Це ваша вигадка його в святі запише,
А він — облуда весь і нею тільки дише.

Пан і Пернель

Ото язик!

Доріна

Такі — його слуга й він сам, —
Що їм без розписки нічого я не дам.

Пані Пернель

Не знаю, що в душі в слуги його Лорана,
Але заприсягтись готова я за пана.
А ви на його всі тому повстаєте,
Що правди з уст його ніяк не знесете,

Бо гнівають його гріхи й думки лукаві,
А божий інтерес у нього в кожній справі.

Доріна

Так. А чому ж його злоба несита їсть,
Як завіта до нас хоч який-небудь гість?
Чи небо гнівають почесні ті візити,
Що він про них кричить, немов несамовитий?
А знаєте, чого він на гостей повстав?
(Показуючи на Ельміру).
Бо нашу пані він до них приревнував.

Пані Пернель

Мовчи, та з язика не вергай, мов з лопати,
Бо всяк, не тільки він, вам став би дорікати.
Бо весь гармидер цей, що в домі тут щодня,
Карет перед двором невпинна гуркотня,
І гук від тиску слуг, що панство понаводить, —
В сусідстві поговір та всякі брехні плодить.
Нехай у зборах тих іще гріха нема,
Але вже слава йде, а це хіба дарма?

Клеант

Невже ви плетунам заткнуть хотіли б рота?
Але на світі жить яка була б охота,
Якби не сміли ми приймати любих нам,
Аби не дати що сплітати брехунам?
Нехай би й так: ніхто до нас і ми нікуди,
Але невже тоді мовчали б злії люди?
Немає способу від брехень утекти,
То не вважаймо ж ми на ті дурні роти.
Живім по-людському, нехай собі сороки
Стрекочуть, як хотять, і лають на всі боки.

Доріна

Чи це ж не Дафночка й не Дафнии чоловік,
Що тріпають об нас злосливий свій язик?
Ті, що в житті самі зблудилися з дороги,
Найперше від усіх підіймуть вас на роги.
Так і вишукують задля брехні чогось,
І вже біда, як їм почути довелось
Про приязнь вашу з ким, бо зараз перекрутять
І славу рознесуть, і інших збаламутять,
І фарби наведуть вони на вас такі,
Що й власні вчинки їх здадуться менш гидкі;
Бо як, мовляв, між нас ніде святих немає,
То й власний їхній бруд ніхто не покарає.
Вони б накинули неславу на весь край,
Щоб якомога менш припало на їх пай.

Пані Пернель

Твоє балакання пропало некорисно.
Тут про Оранту всім, здається, добре звісно —
Побожна то душа, — а от вона, гляди,
Не хвалить натовпу, що йде щодня сюди.

Доріна

Це правда, приклад цей згадати вам годиться,
Бо пані ця живе, неначебто черниця,
Але ж того вона тепер така свята,
Що вже минулися давно її літа.
Колись молодшою була вона вродлива,
То й до закоханих не так була спесива;
Тепер зістарілась, її вже світ не зна,
То й світ через оте не хоче знать вона,
Ховаючи себе під мудрістю святою,
Бо не здолає вже принаджувать красою.
Такий уже звичай у всіх зів’ялих краль,
Їх молодіж уся покинула, на жаль,

І, щоб розважитись і трохи вдовольнитись,
Нема їм способу, як тільки присвятитись.
І от живуть вони, немов черниці ті,
Та судять кожного, бо, бач, самі святі,
І ганять не тому; що правди путь їм мила,
Але що заздрість їм усі думки обсіла.
Не вибачать вони нікому тих потіх,
Що, як минув їх час, тепера не для них.

Пані Пернель
(до Ельміри)
Тобі, невісточко, така балаканина
Видимо до смаку, а я мовчать повинна,
Бо наймичка твоя з плесканням не вгава;
Але тепер і я скажу хоч слова два.
У найщасливішу свого життя годину
Мій син прийняв собі таку святу людину,
Що сам господь послав, вас бачивши в гріхах,
Щоб розум ваш слабий направити на шлях.
Так слухайте ж його, як вам спасіння любе:
Він гудить тільки те, що вас веде до згуби.
Всі ваші бесіди, гостини і танки —
То все лукавого мерзенні вигадки.
Про бога там ніхто не згадує в розмові,
Балачки ж, пустощі й пісні напоготові,
Там судять ближнього, беруть його на сміх
І брехні всякії вигадують про всіх.
Якби розумному між вами опиниться,
То в нього голова від крику розболиться.
Сто брехень заразом, хто на яку напав...
Там лікар був один, ще й гарно так сказав:
Це вавілонський стовп і язиків змішання,
Бо стовпились усі задля пащекування.
За вигадку таку йому-таки прийшлось...
(Показуючи на Клеанта),

А цей панок уже регочеться чогось!
Найдіть собі дурних та й будете сміятись.
(До Ельміри),
А ти…. Але прощай! Не хочу вже змагатись,
Обрид мені сей двір і кодло ваше все.
Тепер мене сюди не швидко занесе.
(Ударивши по щоці Фліпоту),
А ти загавилась і спиш уже, псяюхо!
А, трясця!.. Як візьму оце тебе за вухо! Іди за мною! Ну!..

ЯВА 2

Клеант, Доріна.

Клеант
А я вже не піду.
Боюся, щоб ізнов не вскочити в біду.
Ну, добра жіночка!

Доріна
А шкода, що не чує
Вона, як ваша мосць отут її шанує;
Була б подяка вам і, мабуть, не мала.
Вона б вам добрості ще краще довела.

Клеант
Без жодної вини чогось на всіх надалась.
Чи то вона в свого Тартюфа закохалась?

Доріна
Вона то ще не так; а от погляньте ви,
Чим син її зробивсь: той збувся голови.
Колись розумний був, як слухав нашу раду,
І навіть на війні не зоставався позаду;

Але тепер увесь свій розум загубив,
Відколи дуже так Тартюфа полюбив.
Рідненьким братом став Тартюфа називати,
Йому дорожчий він, ніж діти, жінка, мати,
Бо то довірений усіх його думок
І в ділі кожному єдиний ватажок.
А як почне його до серденька тулити!
Здається, дівчину не можна більш любити!
В обід його щодня на покуть садовить
І тішиться, як той за чотирьох трощить;
Йому найкращії шматочки відкладає;
Тартюф ікне, а він його поздоровляє.
Тартюф для нього все: порадник, голова;
Він згадує весь день усі його слова;
Що б не зробив Тартюф, то буде все чудово,
Оракулом стає його найменше слово.
А той найшов дурних і вже не ловить гав
І штучним виглядом Оргона підобгав.
У нього грошики видурює лукаво
І глузувати з нас добув нехибне право.
Та що! Його слуга, облесливе хлопча,
І той мішається до нас і нас навча.
Там як почне до нас казання говорити
Та розкидати нам стьожки, рум’яна, квіти!
Оце якось порвав нам хустку на шматки,
Що замішалася в його "Святі квітки",
Говорячи, що ми без сорому змішали
З святою книжкою чортячі причандали.

ЯВА 3

Ельміра, Мар’яна, Даміс, Клеант, Доріна.

Ельміра
(до Клеанта)

На ваше щастя, ви не йшли аж до дверей:
Було б наслухались іще її речей.
Але, я бачила, вернувсь Оргон до хати,
То я до себе йду, щоб там його прийняти.

Клеант

А я зостанусь тут на кілька ще хвилин,
У мене тільки й справ — добридень дать один.

ЯВА 4

Клеант, Даміс, Доріна.

Даміс

Ви вкиньте з ним слівце про шлюб сестри моєї:
Боюсь я, що Тартюф замислив щось на неї,
То батька в другий бік коли б іще не збив.
Ви знаєте, що я що справу полюбив:
З Валером любиться сестра моя Мар’яна.
Валерова ж сестра така мені кохана,
Що як не…

Доріна

Він іде.

ЯВА 5

Оргон, Клеант, Доріна.

Оргон

А, брате мій, здоров!

Клеант

Гаразд, що ви прийшли, а я вже був ішов.
А що, на хуторі вже красно, та не дуже?

Оргон

Доріно…
(До Клеанта).
Підождіть хвилинку, милий друже,
Призвольте трошечки, щоб я хоч розпитавсь
Про те, що сталось тут, та вже й не турбувавсь.
(До Доріни).
Чи все за ці два дні велось вам до вподоби?
Що поробляєте? Чи хто не мав хвороби?

Доріна

Завчора в пані страх боліла голова,
Та ще й пропасниця була якась нова.

Оргон

А як Тартюф?

Доріна

Тартюф? До його що пристане?
Такий гладкий, як був, товстий, лице рум’яне.

Оргон

Бідаха!

Доріна

Ввечері то й їсти не могли І за вечерею ні крихти не взяли,
Бо в голові й тоді ще дуже в їх боліло.

Оргон

Ну, а Тартюф?

Доріна

Один за двох він справив діло.

Двох куріп’ят обгриз побожно до кісток,
Та ще й на закуску здоровий з’їв биток.

Оргон

Доріна

Як лягли ж, то, як одну хвилину,
Качались цілу ніч без сну, без одпочину;
Було не можна спать, так дуже їх пекло;
А коло їх і нам спочинку не було.

Оргон

Ну, а Тартюф?

Доріна

Наївсь вечерею смачною,
Устав, та й спатоньки поплентавсь до покою,
І на перини там бебехнувся як пень,
Та вже прокинувся на другий тільки день.

Оргон

Бідаха!

Доріна

Та таки ми пані вговорили, —
І згодились вони, щоб кров їм отворили,
І зараз же тоді зробилось легше їм.

Оргон

Ну, а Тартюф?

Доріна

О, він не налякавсь нічим
І проти бід усіх, набравши в душу сили,

Хильнув чарок із п’ять, як снідати посіли,
Щоб знову в пані влить ту виточену кров.

Оргон
Бідаха!

Доріна
Та тепер усі здорові знов.
Піду ж до пані я, скажу, що ви чимало
Зраділи, що її хвороби вже не стало.

ЯВА 6

Оргон, Клеант.

Клеант
Вона ж у вічі вам на глум вас узяла.
Не гнівайтесь, бо річ моя зовсім не зла,
Але вам так і слід, самі собі ви шкоду
Зробили примхами, яких не чув я зроду.
Чи можна, щоб Тартюф вас так опанував,
Що вже байдуже вам до всіх на світі справ.
Ви прийняли його, ще й полатали лати…
А вже тепер дійшли…

Оргон
Ось годі вам казати,
Бо ви не знаєте зовсім, який він є.

Клеант
Не знаю? Що ж, тоді питання постає:
Як розпізнать його, яким він може бути?

Оргон

Якби вам довелось як слід його збагнути,
Ви б краю не знайшли всім радощам своїм.
Це чоловік такий… Ах! Він такий… зовсім…
Хто слухає його, живе в такім спокою
І дивиться на світ, як на копицю гною.
Я від його розмов цілком не той, що був,
І вже до всіх речей прихильності позбув.
Тепер і приязні в душі моїй немає:
Нехай тут мати вмре, брат, жінка, син сконає, —
Повірите, мені байдуже вже про те.

Клеант

От людські почуття і серце золоте!

Оргон

Якби ви знали, як ми вперше з ним спізнались,
Ви, певно б, так, як я, душею з ним з’єднались.
Оце було щодня до церкви тихо йде
І там, де я стою, навколішки впаде,
І в церкві хто б не був, на нього всяк дивився,
З яким він запалом до господа молився.
Зітхав так голосно, то знов крижем лягав
І землю щоразу покірно цілував;
А як виходив я, мерщій передо мною
Ставав при виході з свяченою водою.
Його слуга, що теж на праву путь ступив,
Про вбожество його зі мною говорив;
І то я став йому грошима помагати,
Але він не хотів усіх від мене брати.
"Частину я візьму, — казав, — а цю верну,
Бо я не заробив такого талану".
Коли ж я не приймав, він брав і в ту ж хвилину
На вбогих роздавав тих грошей половину.
Нарешті бог привів його до мене жить,

І саме відтоді мені в усім щастить.
Він догляда всього, за жінкою моєю,
Шануючи мене, зорить, як за своєю,
Її ревнує більш, ніж я, і вже мене
Сповістить кожний раз, як хто їй підморгне.
А щирий він який — повірити не можна,
Бо перед ним стає гріхом дрібниця кожна,
Його боїться він у всіх ділах своїх:
Оце якось собі поставив він у гріх,
Що, як піймав блоху, — а саме він молився, —
Вбиваючи її, занадто прогнівився.

Клеант

Ой, ой! Ви розум свій, мабуть, згубили весь
Чи то ви тільки так іи мене смієтесь?
Балачка поглядів моїх не перетворить.

Оргон

Безбожно дума той, хто так, як ви, говорить,
І духу вільного в вас повна голова.
Я вас остерігав не раз уже й не два,
Що бог за ці думки вас тяжко покарає.

Клеант

Таким, як ви, якраз ця мова припадає,
Сліпі — хотять на всіх полуду навести,
Бо в них безбожний, хто не має сліпоти,
І той, кому кривить свій вид не до вподоби,
Ні віри в святощі не має, ні шаноби.
Ні, мова ця мене зовсім не настрашить,
Я знаю, що кажу, і бог це серце зрить;
На вихиляси всі не хочу я вважати;
Святим перед людьми себе не трудно вдати.
Так само, як не той одважний, хто зложив
Байки про те, яких побив він ворогів,

І до побожного життя дають закони
Не ті, що скрізь гудуть про піст і про поклони.
Гай, гай! Невже ж то вам, мій братику, дарма,
Що зовсім правди в тій побожності нема;
Чи з правдою брехню поставили б ви в парі?
Дали б ту саму честь обличчю, що й машкарі?
Те саме хитрощам, що й справжнім почуттям!
Подоба істини за правду стала вам!
Мара й особа вам однаково хороші,
Фальшиве золото для вас правдиві гроші.
Але ж поміж людьми найбільш істот чудних,
Натури чистої ніде не видно в них;
У межах розуму їм тісно аж до смерті,
І от силкуються вони, щоб їх розперти;
Не раз вони псують найвищі почуття,
Бо в них вони живуть без міри й без пуття.
Про це я вам хотів між іншим нагадати.

Оргон

О, бачу я, що ви філософ, ще й завзятий.
У вас у одного ще розум не погас;
Знання й науки всі зостались тільки в вас;
Оракул ви, Катон для нашого століття.
І побіч вас усі — нікчемне тільки сміття.

Клеант

Ви помиляєтесь, я не філософ, ні;
Науки всі й знання не залягли в мені,
Проте ж хоч дещицю я, може, добре знаю
І правду від брехні запевно відрізняю.
Чи є де чоловік шановніший, як той,
Хто богові себе віддав? Він є герой.
На світі вищого нічого я. не бачу
Над душу праведну, в побожності гарячу.
Але зате найбільш ненавидна мені

Побожність для людей, збудована з брехні,
І ці пройдисвіти, ці ніби преподобні,
Ці богокради, ці актори неподобні,
Що найсвятіше все, що має людський рід,
За іграшку взяли, забувши кару й стид,
Бо пориви в душі до зиску тільки чують,
А з правди роблять крам і святістю торгують,
І щоб поваги більш собі в людей здобуть,
Очима лупають і землю лобом б’ють.
Поглянути на них — живими йдуть до бога,
А пхають у гаман де можна й скільки мога;
В гарячих молитвах випрошують у всіх,
Монахів удають між натовпу й утіх,
Ховають бруд душі за ревністю до віри,
Дражливі, тяжко злі, безвірні, лицеміри,
І якщо їм кого згубити закортить,
То згублять і речуть: се небо так велить.
Вони тому страшні неситою злобою,
Що проти нас беруть таку поважну зброю,
Бо люди віри ймуть у щирість їх, вони ж
Охоче в серце нам свячений встромлять ніж.
На цих дурисвітів наш вік тепер багатий;
Побожне ж серце теж не трудно розпізнати.
Чимало є таких правдивих за наш час,
Що можуть прикладом зробитися для нас.
От Арістон, Оронт, згадайте й Періандра,
Та й Алсідама теж, Полідора, Клітандра,
Усякий їм оддасть таку, як треба, честь,
Бо не лукавії, бо в них чеснота єсть,
Бо не сидить у них чванливість неможлива,
Побожна їх душа прихильна й милостива,
І голосно вони не судять справ людських,
Та й не навчають нас, бо мають те за гріх.
Хай інші тішаться препишними словами,
Вони ж своїм життям орудують над нами.

Вони в душі людській не бачать тільки бруд
І добре думають про весь наш грішний люд;
Нема в них хитрощів, інтриг вони не знають,
А тільки, щоб як слід прожити в світі, дбають;
Нема в них з грішником завзятої війни;
Єдиний тільки гріх ненавидять вони;
Не обстають вони за інтереси неба
Ще з більшим запалом, ніж задля його треба.
От справжні люди, от зразок вам чесноти,
От приклад, що за ним усім нам треба йти.
А ваш укоханий зовсім не тої вдачі.
Ви щиро хвалите його чуття гарячі,
Але фальшивий блиск вам очі засліпив.

Оргон

Коханий братику, скінчили ви?

Клеант

Скінчив.

Оргон

(відходячи)
Ну, зоставайтеся ж.

Клеант

Іще два слова, брате,
Про інше: хочу я Валера нагадати,
Ви слово подали, що буде він ваш зять.

Оргон

Так.

Клеант

І обрали день, коли його звінчать?
То правда.

Оргон

То правда.

Клеант

Чом же ви з весіллям забарились?

Оргон

Не знаю.

Клеант

Чи невже думки в вас одмінились?

Оргон

А може.

Клеант

Чи слова ви марно даєте?

Оргон

Цього я не скажу.

Клеант

Бо перешкод на те
Немає вам, щоб ви вчинили, як казали.

Оргон

По тому…

Клеант

Хочу я, щоб ви не хитрували.
Про це довідатись просив мене Валер.

Оргон

Чудово.

Клеант

Що ж од вас йому сказать тепер?

Оргон

Що хочете.

Клеант

Але конечна е потреба
Знать ваші заміри. Які вони?

Оргон

Кажімо без крутні.
Ви слово подали; чи справдите, чи ні?

Оргон

Прощайте.

Клеант

(сам)
Тут Валер дізнає, певно, зради.
Скажу йому про все, хай пошукає ради.

ДІЯ ДРУГА

ЯВА 1

Оргон, Мар’яна.

Оргон
Мар’яно!

Мар’яна
Татку!

Оргон
Я сказати хочу вам
Щось нишком.
(Зазирає до кабінету).

Мар’яна
Ви чого шукаєте?

Оргон
Чи там
Хто не сховавсь, дивлюсь, чи хто не підслухає,
Бо хатка ця якраз підслухача сховає.
Ну, добре, ми самі. Мар’яно, повсякчас
Я розум лагідний спостерігав у вас,
І повсякчас до вас я не зменшав кохання.

Мар’яна
Я дуже дякую за ваші почування.

Оргон
До добре, донечко, а щоб їх заробить,
Повинні ви мене у всьому вдовольнить.

Мар’яна
Я тільки й думаю про це щодня й щоночі.

Оргон

Авжеж. Ну, а який Тартюф, на ваші очі?

Мар’яна

Кому? Мені?

Оргон

А так. Подумайте про те.

Мар’яна

Про нього, тату, я скажу, що звелите.

ЯВА 2

Оргон, Мар’яна; Доріна ввіходить тихенько й стає позад Оргона: її не видно.

Оргон

Це чемна відповідь. Скажіть же ви про нього,
Що гідності в йому є стільки, як ні в кого;
Що він до мислі вам, що любо вам самій,
Як раджу я, піти до шлюбу з ним мерщій.
Га?

Мар’яна

Га?

Оргон

Що?

Мар’яна

Що таке?

Оргон

Як?

Мар’яна

Я не розібрала.

Оргон

Що? Як?

Мар’яна

Про кого це щоб я таке сказала?
Хто полюбивсь мені і з ким мені самій
Так дуже хочеться до шлюбу йти мерщій?

Оргон

З Тартюфом.

Мар’яна

Та того не станеться довіку.
Хіба сказала б я таку брехню велику?

Оргон

Це буде правдою, бо мій такий наказ.
Як я сказав, то так і станеться якраз.

Мар’яна

Невже ви хочете?..

Оргон

Вас хочу одружити,
Щоб у свою сім’ю Тартюфа прилучити.
Я так постановив, і він судився вам.
Бажання ваші я…
(Побачивши Доріну).

Що робите ви там?
Цікавість, мабуть, вас підбурює чимало,
Що аж на підслухи прибігти вам припало.

Доріна

Не знаю, відкіля взялася чутка та,
Чи хто доміркувавсь, чи так брехню спліта,
Але вже чула я про шлюб той через люди,
І я таки кажу: брехня, того не буде.

Оргон

Це неймовірним вам здається?

Доріна

Навіть так,
Що віри не пойму я й вам самим ніяк.

Оргон

Я знаю способа, щоб віри пойняли ви.

Доріна

Еге, балакайте! Ви дуже жартівливі.

Оргон

Чи правду я кажу, покаже річ сама.

Доріна

Вигадуйте!

Оргон

Але ж тут вигадок нема.

Доріна

Не вірте, панночко: жартують ваші тато;
Не бійтесь…

Оргон

Я кажу…

Доріна

Впевняєте завзято.
Та хто ж повірить вам?

Оргон

Мій гнів вам доведе…

Доріна

Ну, вірю я, так це ж для вас на гірше йде:
Чи то ж з поважною людиною такою,
Як ви, з широкою на тварі бородою,
Такий зчинився глум? Та де ж ваш розум?

Оргон

Щось вільно розмовлять тобі притьмом кортить…
Я не люблю цього, прошу вас уважати.

Доріна

Хіба ж, не сердячись, не можна розмовляти?
Це вам на глум прийшла нікчемниця така,
Бо ваша панночка здалась не для святька.
Він має думати над іншими речами;
Та й що вам за користь, що станете сватами!
Навіщо вам, як ви з таким оце добром,
Брать голого?

Оргон

Мовчіть; хоч бідний він цілком,
Але за це він варт ще більшої пошани,
Бо, певно, вбогість та є вбогість без догани.
Понад величними вона його знесе
За те, що занедбав добро земнеє все,
За те, що не злюбив усе дрібне, дочасне
І покохав одно, що ввіки не загасне;
Я ж поможу йому, коли його прийму,
Вернути все добро, що припада йому:
Це добрий шмат землі, краса, оздоба краю,
Але я й так його шляхетним уважаю.

Доріна

Так це він каже сам, і ця його пиха
Не дуже до лиця людині без гріха,
Бо хто себе віддав на те, щоб свято жити,
Той не дзвонитиме про рід свій знаменитий.
Правдиве зниження побожного життя
З гордотою ніяк не зв’яжеш до пуття.
Але розмова ця вам робить недогоду,
То розберім його, а не його породу.
Невже такому от ви дочку оддасте?
Й не пожалкуєте ані разу про те?
Невже не бачите того, що не годиться,
На чому шлюб такий запевно окошиться?
Бо ті, що силоміць дівчину віддають,
Справляють честь її на небезпечну путь,
А вірність у жінок залежить більш від того,
Чи їх за доброго дадуть, чи за лихого.
Коли в чоловіків на лобі є ріжки,
То винні в тім вони, а зовсім не жінки.
А бути вірною — то річ трудна й велика,
Як маєш бозна-що на місці чоловіка.
І хто зав’язує дочці з нелюбим світ,

За помилки її той богу дасть одвіт.
То небезпечна річ, про це ви погадайте.

Оргон

Я сам не вмію жить, так ви мене навчайте.

Доріна.

Не зле було б, якби ви слухали мене.

Оргон

Не слухаймо її, то, дочко, все дурне.
Що треба вам, про те мені найкраще знати.
Хоч обіцяв я вас Валерові оддати,
Але почув тепер, що він до карт меткий
І в справах віри щось занадто вже легкий,
Бо в церкві я його якось іще не бачив.

Доріна

Ви хочете, щоб він там раз у раз маячив,
Як ті, що йдуть туди на дивування всім?

Оргон

Я не питаю вас, що бачите ви в тім.
(До дочки).
Нарешті, другий той у добрій з небом згоді,
І скарбу кращого над цей шукати годі.
Цей шлюб вам станеться вінцем бажань усіх;
Він буде створений із любощів і втіх;
Любов незрадную побачить ваша хата,
Ви жити будете, мов тії голуб’ята,
Без сварок, без гризні, в спокої кожний час;
Ви зробите його чим хочете для вас.

Доріна

Вона його нічим, як тільки дурнем, зробить.

Оргон

Що за язик!

Доріна

Кажу, що він того заробить,
Бо вплив його такий, що виб’є всяку честь,
Яка у панночки тепер у серці єсть.

Оргон

Ощ не мішайтеся, замкніть лиш краще рота;
Стромляти всюди ніс велика в вас охота.

Доріна

Усе, що я кажу, на ваш верну я бік.

Оргон

Дарма працюєте, то й прикусіть язик.

Доріна

Як хто вас полюбив…

Оргон

Не хочу я кохання.

Доріна

Я вас люблю, дарма що в вас нема бажання.

Оргон

Ох!

Доріна

Ваша честь мені на серці, то й ніяк
Не хочу я, щоб вас висміював усяк.

Оргон

Ви не замовкнете?

Доріна

Велить мені сумління
Не дать, вам скоїти такого одружіння,

Оргон

Замовкни, гадино! Твій безсоромний вид!..

Доріна

Ах, ви побожний пан; кричати вам не слід.

Оргон

Бо кров мою мутить балакання шалене.
Мовчи, кажу тобі, не говори до мене.

Доріна

Мовчу, хоч думаю те саме… Ну, нехай.

Оргон

Ти можеш думати, що хочеш, тільки дбай,
Щоб нишком думати.
(До дочки).
Ну, годі вже, в татуся
Все обмірковане як треба.

Доріна

(набік)

Я скажуся,
Що мушу я мовчать!

Оргон
Не фертик він, це так,
Але такий...

Доріна
(набік)
Еге, і пика — мов личак.

Оргон
Що прихилить тебе, якби не мали сили
Чесноти інші всі...
Доріна От цяцю наділили!

Оргон повертається до неї, склавши руки на грудях, і слухає.

Якби це я була... Ну, так ніхто мене
Безкарно силоміць на шлюб не пожене,
Бо показала б я хоч зараз після шлюбу,
Що жінка має чим віддячити нелюбу.

Оргон
(до Доріни)
Так тут зовсім нема ваги моїм словам?

Доріна
Чого ви? Я ж хіба кажу що-небудь вам?

Оргон
А що ж ти робиш тут?

Доріна

З собою розмовляю.

Оргон

(набік)

Гаразд, провчу її, бо в’їдлива без краю.

Я дам ляща, то враз заціпить рота їй.

(Стає в таку позу, ніби хоче вдарити Доріну, повертається до неї з кожним словом, що говорить до дочки. Доріна стоїть мовчки).

Ви, дочко, мусите схвалити замір мій…

І вірте, чоловік… що вмів я вам обрати…

(До Доріни).

А що, мовчиш?

Доріна

Бо вже не маю що казати.

Оргон

Хоч слово ще скажи.

Доріна

Охоти вже нема.

Оргон

Бо я б тебе піймав.

Доріна

Чи я ж дурна сама?

Оргон

Вам, дочко, слід мені слухняністю платити,

Мого обранця ви повинні полюбити.

Доріна

А я сміялась би, та ще й під ніс йому.
(Утікає).

Оргон

(хоче дати їй ляпаса, але не влучає)
Ви, дочко, маєте не дівку, а чуму,
Із нею від гріха втекти немає змоги.
Тепер мої думки геть збилися з дороги,
Бо голова в огні від тих дурних розмов.
Піду хоч проходжусь та втихомирю кров.

ЯВА 3

Мар’яна, Доріна.

Доріна

Скажіть мені, чи ви язик свій загубили?
Чи треба, щоб і в цім вас інші боронили?
Безглуздо хочуть вас до шлюбу потягти;
А ви не кажете ні слова навпроти.

Мар’яна

Що ж з батьком діяти, як він такий упертий?

Доріна

Хоч дещо довести, щоб ту напасть одперти.

Мар’яна

Що?

Доріна

Що в душі любов з наказу не зросте,
Що вам, а не йому, ви пару берете,

Бо тільки ради вас цю справу розпочато,
То й мусите любить самі ви, а не тато,
І що коли Тартюф його причарував,
То треба, щоб він сам вінець із ним узяв.

Мар’яна
Ох, сила батькова для нас така велика,
Що я перед своїм роблюся без’язика.

Доріна
Розважмо це: Валер любов одкрив вам сам.
Скажіть, чи любий він, а чи не любий вам?

Мар’яна
Ой, як же ти моє тим скривдила кохання!
Доріно, чи тобі ж робити це питання?
Я серце все тобі відкрила сто разів,
І знаєш ти, який огонь його зігрів.

Доріна
Хто ж знає, чи душа устами говорила,
Чи справді ця любов вам серце зачепила?

Мар’яна
Недобре робиш ти, що ти непевна в тім,
Я й то любов мою вже показала всім.

Доріна
Так любите його?

Мар’яна
Кохання те безкрає.

Доріна

І він, здається, теж так само вас кохає?

Мар’яна

Я думаю.

Доріна

І з вас обох бажає всяк,
Щоб одружитися скоріш?

Мар’яна

Авжеж, що так.

Доріна

А шлюб із другим тим яку вам дасть надію?

Мар’яна

Скоріш, ніж вийти, смерть собі я заподію.

Доріна

От і рятунок є, а я то й не туди…
Умерти, та й зараз позбутися біди.
Чого ж вам треба ще? Це думка пречудова.
Мене аж гнівається така нікчемна мова!

Мар’яна

Доріно, що ж це ти розгнівана така?
Невже тобі дарма недоленька людська?

Доріна

Мені дарма про тих, що плещуть не до речі
І так покірливо беруть біду на плечі.

Мар’яна

Так серце, бач, моє таке вже боязке.

Доріна

Любов йому велить, щоб сталося тривке.

Мар’яна

Хіба ж мою любов що-небудь одмінило?
А батька вмовити — то це ж Валера діло.

Доріна

Але як батько ваш такий цупкий удавсь,
Ще й у Тартюфа так завзято закохавсь,
А слово першеє схотів тепер зламати —
Скажіть, чи то ж Валер у тому винуватий?

Мар’яна

Коли відмовою тому я відповім,
Я людям покажу, хто в серці е моїм.
Як ради нього я, хоч любий він без краю,
Повинність доччину й дівочий стид зламаю?
Чи хочеш, щоб любов мою перед людьми…

Доріна

Ні, ні, не хочу; що ж, я бачу — ви самі
Тартюфа вибрали. Це помилка велика —
Не радить брати вам такого чоловіка.
Навіщо воювать із вашим почуттям?
Це буде партія корисна дуже вам.
Тартюф — ого! Чи бач? А це хіба дурниця?
Бо пан Тартюф, нехай йому все добре сниться,
Ще хоч куди, таки хвороба не взяла.
І з ним побратися — то честь хіба мала?
Про нього слава йде геть по всьому народу,

Він роду панського, він гарний і на вроду:
Там ушка аж горять, а вид немов цвіте.
Ви в щасті цілий вік із ним проживете.

Мар’яна
О боже!

Доріна
Для душі то втіха немаленька
Тулити любого Тартюфіа до серденька.

Мар’яна
Ой, годі вже, не рви душі моєї вкрай,
А краще помочі для мене пошукай.
Я згоджуюсь на все, що скажеш ти робити,

Доріна
Ви батенька свого повинні вдовольнити,
Коли б і мавпу він подружжям вам нарік.
Не плачте ж; доля вам дає щасливий вік,
Ви к ночі в’їдете в його глухе містечко,
Дядьків і братиків чимале там гніздечко,
Ви ж дбати будете на тії всі роти.
А як у вищий світ ви схочете ввійти,
То в гості підете собі шукати втіхи
До пані мерихи або до судіїхи,
Вони ж на складаний стілець посадять вас,
А прийде карнавал — ото веселий час!
Великий бал, музик аж дві кози заграє,
А то й кумедія з паяцом завітає.
Коли ж ваш чоловік…

Мар’яна

Мене вбиваєш ти,
А не подумаєш чим-небудь помогти.

Доріна

Ні, вибачайте.

Мар’яна

Ох, Доріно, бога ради!

Доріна

Ні, хай на кару вам це прийде без завади!

Мар’яна

Доріно!

Доріна

Ні.

Мар’яна

Але наважусь я відкрить.

Доріна

Тартюф ваш чоловік; беріть його, беріть.

Мар’яна

Будь ласка, я ж тобі одній усе звіряю.

Доріна

Ви потартюфитесь, я в тому присягаю.

Мар’яна

Як так, коли в тобі не бачу я жалю,

Нехай же мука та страшна, що я терплю,
Навчить мене, відкіль рятунку дожидати.
Я знаю, чим своє все лихо враз порвати.
(Хоче вийти).

Доріна

Верніться, годі вже; минувся весь мій гнів.
Дарма про все, а вас усяк би пожалів.

Мар’яна

Доріно, як мені такі терпіти муки,
То краще я сама здійму на себе руки.

Доріна

Ось не журіться-бо; скрутнувши де-не-де,
Ми не дамось. Але коханий ваш іде.

ЯВА 4

Валер, Мар’яна, Доріна.

Валер

Оце недавно тут почув я вісті, пані,
Цілком мені нові і… певно, непогані.

Мар’яна

Що саме?

Валер

Про шлюб ваш з Тартюфом.

Мар’яна

Батько мій
Зробити це поклав у голові своїй.

Валер

Ваш батько?

Мар’яна

Він тепер із думкою новою,
Про це він розмовляв якраз отут зо мною.

Валер

Невже це насправжки?

Мар’яна

Авжеж, що насправжки,
Він круто висловив про це свої думки.

Валер

А серця вашого яка в цім постанова? Скажіть.

Мар’яна

Не відаю.

Валер

Це дуже чесна мова.
Не знаєте?

Мар’яна

Ні.

Валер

Ні?
Мар’яна Що ж діяти, скажіть.

Валер

Це добрий суджений, і ви за нього йдіть.

Мар’яна

Ви радите?

Валер

Авжеж.

Мар’яна По правді?

Валер

Безперечно.

Обранню вашому звіряйтеся безпечно.

Мар’яна

Ну, добре; то отак ви радите мене?

Валер

Мене послухатись — вам діло не трудне.

Мар’яна

Так само, як і вам пораду що давати.

Валер

Я радив, щоб свою прихильність показати.

Мар’яна

Щоб вам сподобаться, я раду цю прийму.

Доріна

(відходить у глиб сцени)

Побачимо, який кінець цьому всьому.

Валер

Так от яка любов! То ви мене дурили,

Як ви мені…

Мар’яна

Про це ми досить говорили.
Ви щиро кажете, щоб я за того йшла,
Кого недоленька до мене привела.
І я кажу вам знов: я це зробити рада,
Коли від вас така спасенна йде порада.

Валер

Не виправляйтеся, бо винні тільки ви;
Ця думка з вашої постала голови,
І ви знайшли тепер до чого причепитись,
Щоб слово схибити й зо мною роздружитись.

Мар’яна

Це добре сказано.

Валер

Кохаючи мене,
Не дуже рвали ви серденько запальне.

Мар’яна

Ви вільні думати, аби було бажання.

Валер

Так, вільний, і моє ображене кохання
В такому замірі ще вас попередить.
Я знаю, перед ким любов мою зложить.

Мар’яна

О так, я певна в тім; привабить кожну другу
Заслуга ваша.

Валер

Ох, покиньте цю заслугу!

Самі ви бачите, яка вона мала;
Я тільки думаю, що інша б прийняла
Самотню душу цю, вона могла б кохати
Й розважити мене від оцієї втрати.

Мар’яна
Не буде тяжко вам, що втратите мене,
Бо почуття нове ваш смуток прожене.

Валер
Зроблю, що здужаю; вам легко зрозуміти,
Що й честь примушує за зраду так платити
І що повинен я шукати забуття,
А як над силу те — сховати почуття.
Бо вже перед людьми тому нема покути,
Хто любить серце те, що вас могло забути.

Мар’яна
Це почуття, мабуть, шляхетне, пане мій?

Валер
Нехай таким його вважає рід людський!
А що ж ви думали? Невже, що до сконання
В душі я збережу палке до вас кохання?
Що, шлюб ваш бачивши, я другій не віддам
Те серце, що його тепер не треба вам?

Мар’яна
Ні, навпаки, бо я того й сама бажаю!
Я рада, щоб ця річ скоріш дійшла вже краю.

Валер
Ви раді?

Мар’яна

Так.

Валер

Але доволі вже образ.
Я зараз же зроблю, як ваш велить наказ.
(Відходить),

Мар’яна

Гаразд.

Валер

(вертається)
Так знайте ж ви, що ви самі звеліли
Зробити вчинок цей, що був мені над сили.

Мар’яна

Так.

Валер

І що замір цей прийшов мені тому,
Що й ви вчинили так.

Мар’яна

Амінь тому всьому.

Валер

(відходячи)
Ну, годі; саме в час я вас тепер покину.

Мар’яна

Найкраще.

Валер

(знову вертається)

Був я тут останнюю хвилину.

Мар’яна

То й з богом.

Валер

Га?

Мар’яна

Чого?

Валер

Чи ви мене звете?

Мар’яна

Приснилось вам.

Валер

(повільно відходить)

Як так, то я й піду. Проте

Прощайте, панночко!

Мар’яна

Прощайте!

Доріна

Як я бачу,

Ви розум стратили через химерну вдачу.

А я навмисне вам сваритися дала,

Щоб тільки бачити, до чого б річ дійшла.

Валере, паночку!

(Хапає його за руку),

Валер

(ніби нехотя)

Чого тобі від мене?

Доріна

Ходіть сюди.

Валер

Душа моя кипить шалено.

Пусти: зроблю я те, що радила вона.

Доріна

Стривайте-бо.

Валер

Ні, ні, де річ непохитна.

Доріна

Ох!

Мар’яна

(набік)

Я йому гидка, тому й біжить так швидко.

Піду ж я, бо йому на мене глянуть бридко.

Доріна

(кидає Валера й біжить до Мар'яни)

І та! Куди ж це ви?

Мар’яна

Пусти.

Доріна

Та не біжіть!

Мар’яна

Ні, ні, Доріно, вже мене не зупинить.

Валер

(набік)

Я бачу, що мій вид їй гірший від хвороби,

Так визвольмо ж її від нашої особи.

Доріна

(кидав Мар'яну й біжить до Валера)

Ви знов… Нехай вам біс! Який вас кат жене?

Ідіть лишень сюди та слухайте мене.

(Бере Валера й Мар'яну за руки).

Валер

(до Доріни)

Які твої думки?

Мар’яна

(до Доріни)

Що хочеш ти робити?

Доріна

Урятувати вас, а спершу помирити.

(До Валера).

Чого надулись ви? Скажіть — чи ви дурні?

Валер

Ти ш чула, що вона казала тут мені?

Доріна

(до Мар'яни)

Чи ошаліли ви, що ви в такому гніві?

Мар’яна

Ти ж чула тут сама слова його вразливі.

Доріна

(до Валера)

Дурниця все: вона — я можу присягти —

Одне бажа — щоб вас для себе зберегти.

(До Мар'яни).

Він любить тільки вас; ручусь я головою,

Що прагне він скоріш з’єднать вас із собою.

Мар’яна

(до Валера)

Навіщо раду ви дали таку гидку?

Валер

(до Мар'яни)

А нащо радитись, та ще про річ таку?

Доріна

Обоє ви дурні. От краще обніміться.

(До Валера).

Давайте руку.

Валер

(даючи руку Доріці)

Ну, та й що?

Доріна

(до Мар'яни)

І ви миріться.

Мар’яна

(даючи руку)

Навіщо?

Доріна

Ну, ходіть, не гайте дурно нас,

Бо ви й не знаєте, яке кохання в вас.

Валер і Мар’яна беруться за руки, не дивлячись одне на одного.

Валер

(до Мар'яни)

Не будьте ж ви такі до згоди неохочі

І на людей хоч раз зведіть ласкаво очі.

Мар’яна дивиться на Валера й усміхається.

Доріна

Закоханий народ — дурний, скажу я вам.

Валер

(до Мар'яни)

Чи я ж не мав од вас образи почуттям?

Я без брехні скажу, що ви були злосливі,

Як легко мовили такі слова вразливі.

Мар’яна

А в вас я вдячності не бачу аніже.

Доріна

Про це на другий раз, доволі вам уже

Змагатись, час тепер од лиха рятуватись.

Мар’яна

Яких же способів найперш нам треба братись?

Доріна

Ми візьмемось до всіх і почнемо всіма.
Сміється батько ваш; але то все дарма.
А ви на батькові химери завважайте
І перед ним себе покірною вдавайте…
Щоб, як настане час, що вже до шлюбу йти,
Було зручніш той шлюб на безрік затягти.
Аби задляти час, а врятуватись можна:
То ніби хворість вас якась непереможна
Напала, — а хіба ж тоді звінчають вас? —
А там негарний знак або недобрий час —
То мертве тіло вам на вулиці зустрілось,
Розбилось дзеркало, вночі багно приснилось.
Найліпше ж за те все — це те, що вас ні з ким
Не зв’яжуть силоміць, а зв’яжуть тільки з ним
Найпаче ж дбайте ви, — це добре задля діла, —
Щоб жодна тут душа у парі вас не зріла.
(До Валера).
Знайдіть прихильників і дбайте про одно,
Щоб сталось так, як вам обіцяно давно.
Ми в братові її підбудим духу, може,
Та й мачуха її нам, певно, допоможе.
Прощайте!

Валер

(до Мар'яни)

Що б ми всі не вдіяли гуртом.
Мої надії всі, по правді, в вас цілком.

Мар’яна

(до Валера)

Чи зникне, а чи ні та батькова химера,
Але як вийду я, то тільки за Валера,

Валер
Який же радий я! Так я вже можу ждать?..

Доріна
Ох, ці закохані ніколи не скінчать!
Ідіть, кажу!

Валер
(вертається)
Тепер…

Доріна
Чи він же перестане?
От ваші двері, йдіть. А от і ваші, пане.
(Бере їх за плечі й розводить у різні боки).

ДІЯ ТРЕТЯ

ЯВА 1

Даміс, Доріна.

Даміс
Нехай мене поб'є на цьому місці грім,
Хай лають і кленуть мене на світі всім,
Якщо з поваги я чи з остраху до влади
На цього злодія не дам собі поради!

Доріна
Будь ласка, втіштеся й не гнівайтесь притьмом.
Ваш батько поки що говорить язиком;

Не все те робиться, що раді ми сказати.
До діла від думок далеко ще чвалати.

Даміс

Тартюфа викрити я хочу на брехні…
Коли б на самоті зустрівся він мені!

Доріна

Помалу з ним, та ще не будьте й з батьком жвавії
Хай ваша мачуха орудує в цій справі,
Бо на Тартюфів ум вона вже має вплив.
Що б не порадила вона, він все б зробив.
Здається, що вона його приворожила.
Дай, боже, щоб се так! Була б то річ до діла.
Для ваших справ вона розмови з ним шука,
Щоб знати про той шлюб, що вас тепер ляка.
Про почуття його дізнатись і сказати,
Яке розладдя в нас із того може стати,
Як не відкинеться від сватання свого.
Тепер він молиться, казав слуга його,
Але сюди прийти він має за хвилину!
Так ви вже йдіть собі, а я його зустріну.

Даміс

Я тут зостануся, як будуть розмовлять.

Доріна

Їм треба буть самим,

Даміс

То можу ж я й мовчать.

Доріна

Жартуєте? Ні, ви палкі занадто в гніві…

Всю справу зіпсують такі, як ви, дражливі..
Ідіть.

Даміс
Я нищечком послухаю розмов.

Доріна
Який-бо ви! Та йдіть, бо він уже прийшов.

Даміс ховається в кабінет, що в глибині сцени;

ЯВА 2

Тартюф, Доріна.

Тартюф
(побачивши Доріну, голосно говорить до свого лакея, що лишився за лаштунками)
Лоране! Бережіть мою волосяницю
І покаянний бич... Моліться, хай десницю
Господь зведе на вас, а я вже мушу йти
До в’язнів — лепту їм убогу принести.

Доріна
(набік)
У лицемірстві він не знайде, певно, краю.

Тартюф
Чого вам?

Доріна
Хочу я...

Тартюф

(виймає з кишені хусточку)
О боже мій! Благаю,
Візьміть цю хусточку, та вже тоді й кажіть.

Доріна

Що? Як?

Тартюф

Візьміть її та груди обіпніть.
Ви так одягнені, що це вражає душу,
Думки ж нечисті я від себе гнати мушу.

Доріна

Еге, як бачу я, слабенька в вас душа.
Жіноче тіло вас так легко спокуша.
Який це в вас горить огонь несамовитий?
А от мене зовсім не легко спокусити.
Хоч голі б ви були від п’ят до голови,
Мене б нітрішечки не спокусили ви.

Тартюф

В розмовах трохи більш собі шукайте впину,
А як не хочете, то я вас тут покину.

Доріна

Ні, я сама піду і вам тут спокій дам;
Я тільки пару слів сказати маю вам,
Що пані от сюди з своєї прийде хати
У вас короткої розмови попрохати.

Тартюф

Ох, згоджуюсь.

Доріна

(набік)

Чи бач — увесь аж зааснів!

Так от що: здогад мій, як бачу, не змилив.

Тартюф

Чи хутко прийде?

Доріна

От неначе вже й надходить,

Так, це вона; піду ж, щоб вам не перешкодить.

ЯВА 3

Ельміра, Тартюф.

Тартюф

Нехай вас щедрий бог повік благословля,

І душу й тіло вам нехай оздоровля,

І ощастить вас так, як тут бажати може

Найнижчий з-поміж тих, що хвалять ім’я боже.

Ельміра

За цю зичливість я, уклінно вдячна вам.

Чого ж ми стоїмо? Чому б не сісти нам?

Тартюф

(сідає)

Як же ся маєте по вашій лихоманці?

Ельміра

(сідає)

Гаразд; покинула мене тоді ж уранці.

Тартюф

Не ради то моїх нікчемних молитов
Від милосердного рятунок вам прийшов.
Хоч, правда, в молитвах, що я до бога мовив,
Просив я про одно, щоб він вас уздоровив.

Ельміра

Я вашій щирості турботи завдала.

Тартюф

За вас найбільшая турбота все ж мала.
Ох, замість вас я сам хотів би слабувати.

Ельміра

Любов до ближнього не слід надуживати…
За вашу ж добрість я чолом вам оддаю.

Тартюф

Ви заслужили більш, ніж те, що я роблю.

Ельміра

Я хочу з вами тут про щось поговорити.
Гаразд, що тут ніхто не може перебити.

Тартюф

Для мене, пані, то щасливий справді час,
Що тут на самоті прийшлось побачить вас;
Про це до господа я засилав благання,
І він оце тепер вволив мої бажання.

Ельміра

Я з вами кілька слів хотіла б обмінить.
Відкрийтеся ж мені й нічого не таїть.

Даміс, не видний іншим, відчиняє трохи двері і прислухається до розмови.

Тартюф

Ви звабили мене ласкавими словами,
Я ж душу всю мою розкрию перед вами.
Найперш клянуся: я на тих гостей повстав,
Що чарів ваших блиск до себе прикликав,
Не яко ворог ваш, не з думкою лихою,
Але від щирості, що всюди править мною.
Душа збентежилась…

Ельміра

Чи віри ж я не йму?
Ви дбали на користь спасінню моєму.

Тартюф

(тисне Ельмірі руку)
О так, запевне так, найкращії жадання.

Ельміра

Ох, як ви тиснете!

Тартюф

То щирі почування.
Вам лихо вдіяти? Ні, думка не така
У мене; я скоріш…
(Кладе руку Ельмірі на коліно).

Ельміра

Де ж ваша це рука?

Тартюф

Я вбрання мацаю, матерію дивлюся.

Ельміра

Та перестаньте-бо, я лоскоту боюся.

Ельміра відсуває своє крісло. Тартюф присувається до неї.

Тартюф

(мацає Ельмірину косинку)
Яка мережечка, на диво, боже мій!
Чого то за наш час не зможе хист людський!
Чи бачив хто коли таку тонку роботу?

Ельміра

Але вернімося до нашого клопоту,
Я чула, що Оргон думки вже відміни
Й дочку вам віддає. То правда чи брехня?

Тартюф

Казав він щось таке, але я вам признаюсь,
Що не за щастям тим я серцем побиваюсь;
Десь-інде, в іншій-бо, чудовішій красі
Увесь мій любий рай, мої бажання всі.

Ельміра

Авжеж, ви на землі не любите нічого.

Тартюф

Не дав мені господь, ох, серця кам’яного.

Ельміра

А я так думаю: спасенна ваша путь,
І ваші всі гадки до неба просто йдуть.

Тартюф

То правда, нудимся ми за довічним раєм,

Але й дочасної краси не забуваєм:
Препишний неба твір, урода чарівна
Побожні почуття зворушує до дна.
В таких, як ви, краса небесная відбилась,
У вас же найясніш, найкраще засвітилась.
На личку вашому небесні всі дива,
Ваш погляд очі всім і серце порива;
І я, дивившися на вашу пишну вроду,
Склонився перед тим, хто появив природу.
І в вашім образі я щиро полюбив
Найкращий з образів, де він себе з’явив.
Спочатку я таки, боявсь того кохання,
Бо думав, що воно диявольське наслання,
І був наважився не бачить вас ніде,
Гадав, що через вас душа до згуби йде.
Але вкінці спізнав, красо моя препишна.
Що то свята любов, а не жадоба грішна,
Що з соромливістю погодиться вона,
І я сказав собі: люби, як серце зна!
Я надто сміливий — це сам я почуваю,
Що вашій добрості це серце поручаю,
Але надії всі мої у вас самій,
На заходи ж свої не маю я надій.
Від вас я тільки жду собі добра, спокою.
Від вас терпітиму або всі муки згою,
Скажіть — і буду я щасливий чоловік,
Звеліть мені — і я страждатиму повік.

Ельміра

Освідчилися ви, по правді, досконало,
Хоч це мене, скажу, чимало здивувало.
Чи ви не мислили, ступивши на сей шлях?
Чи серце не могли озброїти в грудях?
Побожний чоловік, якого ймення всюди…

Тартюф

Побожний… а хіба побожні… то й не люди?
Кого хоч раз ваш вид небесний освітив,
То вже не мислить він, бо розум загубив.
Цю мову, може, вам од мене дивно чути,
Але я ангелом ніяк не можу бути.
Якщо вас гніває признання це моє,
То в вашій ліпоті вина найбільша є.
Заледве вбачив я надлюдське це сіяння,
Віддав я душу всю під ваше панування.
Про ніжний погляд ваш не скажеш у словах:
Він хутко геть прогнав з душі моєї страх,
Подужав молитви, пости, покутні плачі
І повернув до вас бажання всі гарячі.
Зітхання й погляди про це казали вам,
Тепер же віри йміть ще більш моїм словам.
Коли б же ви могли прихильною душею
Хоч трохи зглянутись над мукою моєю,
Коли б у смуток мій спокою налили
І до нікчемного раба свого зійшли, —
Я так би поважав небесну вашу вроду.
Як ще не шанував ніхто нікого зроду,
Тоді за вашу честь не мали б ви страху.
Я б не навів на вас недоленьку лиху.
А всі панки оті, що їх жінки голублять,
Все роблять голосно, порожню славу люблять,
Прилюдно хваляться, що пощастило їм,
Любові кожний знак показують усім.
Довіру зраджують дурними язиками
Й на власний вівтар свій наводять темні плями,
Але такі, як ми, кохають і мовчать,
І тайності чужі ховають під печать.
Ми хочемо самі зістатися в шанобі,
Тому й страху нема укоханій особі.

Хто любить нас, того неслава не торкне —
Ми скрити вміємо залассся потайне.

Ельміра

Я мовчки слухала всі ваші мудрування;
Ви навпростець мені освідчились в коханні.
А що, як я до вас не матиму жалю,
Та й чоловіка ще про все повідомлю?
А як дізнається він про такі зальоти,
Мабуть, любити вас не матиме охоти.

Тартюф

Я знаю, серце в вас злобі недоступне,
І ви за сміливість пробачите мене,
Бо люди немощні; о, в вас не буде гніву
За те, що я не скрив любов мого правдиву.
Погляньте хоч самі на вид свій чарівний,
А в мене ж тіло є, а ще ж я не сліпий.

Ельміра

Хоч інша це могла б не так, як я, прийняти,
Але ж я ласки вам бажаю доказати;
Про це Оргонові я звістки не подам,
За те ж ось річ яку зробити треба вам:
Працюйте зараз же, та щиро, без омани,
На те, щоб стався шлюб Валера та Мар’яни.
Самі ж повинні ви чужих зректися прав,
Що другий через вас заледве не втеряв,
Та ще…

ЯВА 4

Ельміра, Даміс, Тартюф.

Даміс

Ні, пані, ні, це слід переказати.
Я недалеко був і чув з тієї хати.
Здається, сам господь туди мене привів,
Щоб злодія цього гордоту я зломив,
Щоб міг нарешті він прийнять од мене кару
За нахрап, за свою облесливу машкару.
Нехай же батько мій тепер побачить сам.
Який злочинець тут освідчувався вам.

Ельміра

Дамісе, ні, не так; аби він шанувався
Та ласки нашої достойним показався,
Я обіцяла вже і слова не змилю;
Здіймати бучу я душею не терплю.
З дурниць таких жінки сміятись тільки можуть
І чоловікові спокою не тривожать.

Даміс

Робіть, як знаєте, я вам не бороню,
Але ж і я нехай по-своєму вчиню.
Доволі вже цей пан лукавив та пишався,
Доволі з мене тут злосливо він сміявся!
Давно вже я держу в собі правдивий гнів;
Доволі він у нас безладдя наробив,
Доволі над моїм він батьком верховодив,
Валерові й мені в коханні нашім шкодив.
Нехай же батько зна все чисто, наголо!
Це небо способа тепер мені дало,
Я дякую за цей випадок знаменитий;
Занадто добрий він, щоб з рук його впустити.
Я буду винний сам за пашу всю біду,
Якщо й тепер йому відплати не знайду.

Ельміра

Дамісе!

Даміс

Ні, простіть, я добре розумію…
З цієї оказії страшенно я радію.
Даремно будете відраджувать мене,
І помста праведна злочинця не мине.
Чого ще ждати вам? Не буду я баритись
І саме от тепер я можу вдовольнитись.

ЯВА 5

Оргон, Ельміра, Даміс, Тартюф.

Даміс

Ви саме в час прийшли, щоб тут від нас почуть
Цікаву річ, яка здивує вас, мабуть.
Ви за свою любов діждалися заплати;
Цей пан уміє вас за ласку шанувати,
І в щирості своїй за все добро, що мав,
Сплямити вашу честь добродій забажав.
Я сам піймав його на цьому місці, тату,
Він пані визнавав любов свою прокляту.
Її душа м’яка і вдача мовчазна,
І скрити це від вас наважилась вона;
Але, по-моєму, це просто необачність,
І не сказати вам — була б до вас невдячність.

Ельміра

Про річ таку дрібну звичайно всі мовчать
І чоловікові спокою не мутять.
Від того наша честь іще не може впасти,
Як боронитися ми вмієм од напасті.

А ви, Дамісе, теж промовчати б могли,
Якби мені ваги хоч трохи надали.

ЯВА 6

Оргон, Даміс, Тартюф.

Оргон

Невже це правда все, що чув я? О мій боже!

Тартюф

Так, милий брате, я створіння зле, негоже,
Такого грішника ще в світі не було,
Мізерне серце це гидотою пройшло;
Я все моє життя проводив у болоті,
Кохався над усе в злочинстві та мерзоті,
І бачу я, що бог, усіх моїх гріхів
Не стерпівши, мене скарати захотів.
Хай надають мені ще більш гріхів і бруду, —
Я боронитися не зважусь і не буду;
А ви тому всьому, що кажуть, віри ймість
І в гніві вашому злочинця проженіть!
І скільки б сорому від вас мені не впало,
Скажу я, що його мені ще буде мало.

Оргон

(до сина)
Ах ти, розбійнику! Чи в тебе сором єсть
Такій святій душі оббріхувати честь!

Даміс

Невже ви здаєтесь на хитру цю личину
І віри не ймете?..

Оргон

Замовкни, вражий сину!

Тартюф

Нехай говорить він, не бороніть йому,
І що б він не сказав, ви віри ймiть тому.
Навіщо ви мене так судите прихильно?
Про чесноту мою непевним бути вільно.
Чи ви звіряєтесь на те, чим я здаюсь?
Від того кращим я нітрохи не зроблюсь.
Моє обличчя вас негоже ошукало,
А справжнього добра в мене занадто мало.
Мов добрий чоловік, сподобавсь я усім.
Але, по щирості, нікчемний я зовсім.
(До Даміса).
Так, синочку, скажіть, що зовсім я пропащий.
Що зрадник, злодій я, розбійник непутящий;
Знайдіть мені ще більш образливе ім’я, —
Не сперечатимусь, бо винен тільки я.
І я навколішках ганьбу приймати буду,
Як кару за гріхи від праведного суду.

Оргон

(до Тартюфа)
Доволі, братику.
(До сина)
Чи, в тебе є душа?

Даміс

Як! Невже вас серце поруша?

Оргон

Цить, бидло!.. Встаньте-бо, мій брате милостивий.
(До сина).
Мерзенний!

Даміс

Він…

Оргон

Мовчи!

Даміс

То це за мій правдивий…

Оргон

Мовчи, бо я тобі всі руки потрощу.

Тартюф

Я ради господа того не попущу.
Вгамуйтесь, брате; перш прийму я всі напасті,
Ніж з голови його дам волосині впасти.

Оргон

(до сина)
Невдячний!

Тартюф

Згляньтеся на нього; от я сам
Навколішки стаю…
(Падає на коліна).

Оргон

(твою на колінах, до Тартюфа)
О боже!.. Годі вам…
(До сина). Ледащо! Подивись!

Даміс

То…

Оргон

Цить!

Даміс

Як?

Оргон

Цить! Ні слова!
Неславити його твоя душа готова.
Я знаю, за що ви на його встаєте,
І жінка, й діти — всі його ви цькуєте.
Вам сорому нема всіх заходів ужити,
Щоб цей побожний пан не став у мене жити.
Але всім заходам не вигнати його;
Його я пригорну до серденька мого
І, щоб приборкати лиху мою родину,
За його я віддам дочку мою єдину.

Даміс

Чи ви примусите, що згодиться вона?

Оргон

Сьогодні ввечері, нечемо навісна!
Я дам себе взнаки, я не скорюсь нікому;
Вже час навчити вас, що я господар дому.
Ну, зараз же мені навколішки ставай
І в пана доброго пробачення благай.

Даміс

У цього злодія? В облесника такого?

Оргон

Ага, ти знов своє! Ти брешеш знов на нього!
Ціпок! Де мій ціпок!..

(До Тартюфа),
Не здержуйте мене!
(До сина).
Геть з двору зараз же! Іди собі, свине!
Та щоб не смів сюди ніколи навертатись!

Даміс

Так, я піду, але…

Оргон

Виносься, годі длятись.
Знай: спадщини тобі я ввік не відпишу,
А те, що я сказав, прокльоном завершу.

ЯВА 7

Оргон, Тартюф.

Оргон

Святій людині так за все добро віддячив!

Тартюф

Хай бог його простить, як я йому пробачив…
(До Органа).
Коли б ви знали, як душа моя болить,
Що з братиком мене бажають роздружить.

Оргон

Ох, ох!

Тартюф

Як думаю про ненависть людськую,
То в серденьку таку велику муку чую…

Ох, груди стиснуло… І духу вже нема…
Не можу мовити… це ж, певно, смерть сама.

Оргон

(плачучи, біжить до дверей, куди він вигнав сина)
Розбійнику! Чому тебе пустив я з хати!
Було б тобі спершу всю спину полатати!
(До Тартюфа).
Вгамуйтесь, братику, і серденька не рвіть.

Тартюф

Доволі прикрості; вже час її скінчить.
Клопоти я приніс у вашу всю родину,
То краще я зроблю, як зовсім вас покину.

Оргон

Це жарти?

Тартюф

Тут усі на мене дишуть злом
І честь мою хотять обкидати багном.

Оргон

Ви ж бачите, що я не слухаю нікого.

Тартюф

Не кинуть вороги бажання навісного;
Щодня шептатимуть, аж поки й буде те,
Що наостанку ви їм віри поймете.

Оргон

Ні, братику, ніввік.

Тартюф

Ох, брате, превелика
У жінки сила є — вмовляти чоловіка.

Оргон

Ні, ні!

Тартюф

Рушати час. Пустіть же ви мене!
Нехай ніхто вже більш Тартюфа не клене.

Оргон

Зістаньтесь: не пущу, от щоб мені пропасти!

Тартюф

То доведеться знов терпіти всі напасті.
Але, як хочете…

Оргон

А!

Тартюф

Добре, буде так.
Але я стану вже поводитись інак;
Бо честь — то ніжна річ; як побратим правдивий.
Не дам я, щоб її доткнув язик злосливий:
Дружину вашу скрізь я буду обминать.

Оргон

До неї, всім на злість, повинні ви вчащать.
Дражнити світ увесь готовий я душею;
Нехай же бачать вас щораз у парі з нею.
А щоб відчули більш зневагу всю мою,
Я вам ще за життя добро все віддаю,

І зараз же, щоб нам з цим ділом не бариться,
Спишу папери всі по формі, як годиться.
Вірненький друг, ще й зять, дорожчий є мені
Від жінки, від дітей і всякої рідні.
Не будьте ж до мого дарунка неласкаві.

Тартюф

Господня воля хай справдиться в кожній справі.

Оргон

Сердешний! Ну, ходім та й спишемо як слід;
Нехай від заздрості нетямиться мій рід.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

ЯВА 1

Клеант, Тартюф.

Клеант

Про це вже всі кричать, і вірте, що ті вісті
Для честі вашої не принесуть користі.
Я вас, добродію, до речі тут зустрів
І щиро вам скажу про цеє пару слів.
Я не силкуюся збагнуть цю річ до краю;
В найгіршім разі так я все це уявляю:
Невинні ви цілком, а винний сам Даміс
І скаргу ту на вас неправедно заніс.
По-християнському було б забуть образу
І помсту всяку геть з душі прогнати зразу.
Невже ви схочете за сварку вашу з ним,
Щоб вигнано його, щоб кинув він свій дім?
Я ще таки скажу, і в тім брехні не буде:
Вже ремствують на вас тепер за це всі люди.

Послухайте ж мене, всім спокій поверніть
І справи вашої на гірше не ведіть.
На божу волю весь великий гнів оддайте
І батька з сином знов до згоди приєднайте.

Тартюф

Ох, і моя душа до згоди теж вола.
Я не держу на нього й крихти зла,
Я вибачив йому, я вже не нарікаю,
Йому б я сам служив так щиро, як здолаю;
Та божий інтерес на те не призволя:
Якщо він буде тут, я вийду відсіля;
А якщо я тепер, по тій страшній зневазі,
До згоди з ним прийду, то страчу на повазі.
Тоді вже бог зна що про мене здасться всім:
Що я з політики вдаю себе плохим,
Та й скажуть, що себе я винним почуваю,
Незлобністю ж душі свій острах покриваю,
І що на те його карати не схотів,
Щоб міг забути він на мене правий гнів.

Клеант

Виправдуєтесь ви барвистими словами
Й відбутись хочете непевними думками,
Але втручатись вам чи слід до божих справ?
Хіба злочинця бог і сам би не скарав?
Зоставте ж богові за гріх людей карати,
А нам наказує він тільки їх прощати.
Не думайте й про те, що скаже цілий світ,
Якщо ви дбаєте про божий заповіт.
Як! Через те, що хтось якось додумать може,
Ви будете з людьми поводитись негоже!
Ні, ні, робімо так, як небо нам велить,
А інший клопіт нас нехай не туманить.

Тартюф

Я вам уже сказав, що гніву я не маю
І божу заповідь я тим задовольняю;
Але ж закону бог того не положив,
Щоб я з зневажником моїм укупі жив.

Клеант

А чи велить вам бог схилятися до того,
Що батькові його прийшло не знати з чого?
Жадати, щоб усе добро він вам оддав,
Якого брати ви не мали жодних прав?

Тартюф

Хто знатиме мене, вгада мій замір чистий:
Не скаже, що я дбав для власної користі.
Що всі мені скарби? Який мені в них зиск?
Ні, не приваблює мене фальшивий блиск.
Коли ж я й згодився те все добро прийняти,
Що пан Оргон мені ласкавий був оддати,
То це я через те зробив, що мав я страх,
Щоб не погинуло воно в лихих руках;
Щоб не дісталося воно комусь такому,
Хто прогайнує все не на користь нікому;
А я ж узяв його для однії мети:
Щоб небо вславити та ближнім помогти.

Клеант

Ваш делікатний страх облиште ви ласкаво,
Щоб той не плакався, хто мав на спадок право.
Ні, хай бере своє, та й сам одповіда,
А клопотатися про те вам не влада.
Та краще б він усе добро те марно стратив,
Ніж за шахрайство б вас хто-небудь винуватив.
Аж дивно бачити, як хто без сорома
Великії дари охоче так прийма.

Правдива щирість теж закони мусить мати.
Хто вчить наслідників законних обдирати?
Коли ж ви маєте такі думки, що там,
Де житиме Даміс, не можна жити вам,
То краще б вам було тихесенько самому
Почесно геть піти з Оргонового дому,
Ніж дожидатися таких нечутих справ,
Що сина рідного з оселі він прогнав.
Було б повинністю порядної людини,
Добродію…

Тартюф

Уже пів чвертої години,
Добродію, я звик молитися в сей час,
То ви вже вибачте, що я покину вас.
(Виходить).

Клеант

Ах!

ЯВА 2

Ельміра, Мар’яна, Клеант, Доріна.

Доріна

(до Клеапта)
Пане, згляньтеся, обстаньте й ви за нею:
Якби ви знали, як стражда вона душею!
Той шлюб, що батько їй сьогодні назначив,
Їй душу рве весь день і серце їй розбив.
Пан зараз буде тут. Зберімо ж наші сили,
То, може б, силоміць чи хитрощами збили
Нещасний замір той, що всіх турбує нас.

ЯВА 3

Оргон, Ель міра, Мар’яна, Клеант, Доріна.

Оргон

Я радий, що знайшов усіх тут разом вас.
(До Мар'яни).
Ну, дочко, цей контракт вас має звеселити,
Та ви вже знаєте, що може він містити.

Мар’яна

(падає навколішки перед Оргоном)
Для бога, таточку, що зна мої жалі,
Якщо зворушить вас що-небудь на землі, —
Природнії права забудьте в цю годину.
Скорятись вам свою не силуйте дитину.
Не змушуйте, щоб я на вирок ваш такий
До суду божого несла свій плач тяжкий.
І це життя моє, що через вас я маю,
Нещасним не робіть, не нівечте до краю.
Коли вже я свої надії загублю,
Щоб з тим з’єднатися, кого я так люблю,
То хоч одну мені ви ласку ще зробіте
І світу з нелюбом, благаю, не в’яжіте.
О, не гнітіть мене вагою прав своїх,
Щоб я не вдійла якийсь великий гріх!

Оргон

(почуває жаль)
Не треба м’якшати, як легкодухі люди.

Мар’яна

Любіть же ви його, мені байдуже буде;
Кохайте, дайте все йому добро своє;
Як мало ще того — додайте все моє;
Я згоджуся на те, я все віддам без болю,
Та серденька мого не дайте ви в неволю,

І краще в монастир дозвольте йти мені, —
Нехай дотліють там мої останні дні.

Оргон

Оце ж ті донечки: вже зараз і в черниці,
Як батько з голови їм вибива дурниці.
Але чим більше він нелюбий вам, то тим
Ще більш достойною з’явіться перед ним.
Убийте шлюбом ццм до любощів охоту
І голову мою позбавте від клопоту.

Доріна

Атож!..

Оргон

Примовчуйте; ще не прийшов ваш день.
Щоб я вас більш не чув! Мовчіть! Анітелень!

Клеант

Якщо пораду ви не приймете вразливо…

Оргон

Поради ваші всі — прегарнії на диво!
Вони розсудливі, я дуже їх люблю,
Але приймати їх, пробачте, не волю.

Ельміра

(до Оргона)

Дивившися на вас, не тямлю, що до чого;
Не розумію я засліплення такого.
Гаразд же ви йому себе запродали,
Коли й сьогодні ще нам віри не йняли.

Оргон

Простіть, я вірю в те, що бачать власні очі.
Я знаю, боронить Даміса ви охочі,
І ви боялися, щоб він не показав,
Як гидко скривдити сердешного бажав.
Нарешті, ви були збентежені так мало,
Що вам повірити ніяк не випадало.

Ельміра

Хіба ж, як хто сказав, що нас посмів кохать,
Повинна наша честь притьмом на гвалт кричать?
Чи бути іншої відповіді не може,
Як гнівом блискати, як лаятись негоже?
А я такі слова приймаю просто в жарт,
Чинити ж вибухи, по-моєму, не варт.
Чесноту я люблю, та лагідну, без крику;
Я не волю собі недоторканість дику,
Що в зуби й пазурі невинність прибира
І за найменшу річ вам очі видира.
Хай не карає бог чеснотою такою!
Я буду вірною, не бувши сатаною.
І слово простеє, але непривітне
Зальотника незгірш від мене прожене.

Оргон

Я тямлю все, мене не збити з паінтелику.

Ельміра

Дивуюсь на таку невіру превелику.
Але якщо самі побачите ви те,
Про що ми кажемо, чи віри поймете?

Оргон

Побачу?

Ельміра

Так.

Оргон

Овва!

Ельміра

А що, як я здолаю
Розкрити очі вам тим способом, що маю?

Оргон

Плетіть!

Ельміра

Ну й чоловік! Одно мені скажіть…
Коли не хочете, то віри нам не йміть,
А уявіть собі, що це могло б тут бути,
Що ви могли б те все побачити й почути.
То що сказали б ви про любого свого?

Оргон

Сказав би… не сказав нічого б, і того
Не може бути.

Ельміра

Вже вас досить ошукали;
Доволі й ви мені брехнею дорікали.
Так от же залюбки в цій хаті, в цей же час
Поставлю Свідка я — нікого ж, тільки вас.

Оргон

Гаразд. Побачу ж я, піймавши вас на слові,
Чи ви обіцянку свою справдить готові.

Ельміра

(до Доріни)

Скажіть, щоб він прийшов.

Доріна

(до Ельміри)

Розумний він, глядіть, —

То, може, й у сильце так сплоха не влетить.

Ельміра

(до Доріни)

Найлегше дурить нас людина, що нам мила,

До того ж і пиха його затуманила.

Пришліть його.

(До Клеанта і Мар’яни).

А ви — вам вийти слід обом.

ЯВА 4

Ельмір а, Оргон.

Ельміра

Поставмо так цей стіл і скрийтесь під столом.

Оргон

Навіщо?

Ельміра

Вам тепер сховатися конечно.

Оргон

Чого ж під стіл?

Ельміра

То що? Примощуйтесь безпечно.
У мене в голові я думка, в тую ж мить
Ви зрозумієте. Ну, лізьте ж, та сидіть
Тихенько так, щоб вас не чули і не зріли.

Оргон

Вам потурати більш уже немає й сили,
Та ну, побачимо, який із вас митець.

Ельміра

(Оргонові, що вже під столом)
Переконаєтесь у всьому під кінець.
Ви свідком будете дивачної розмови,
Та не турбуйтеся і не бентежте крові;
Не гнівайтесь на те, що я йому скажу,
Через розмову ту я правду покажу,
Коли на те пішло, я взяти мушу маску
І до облесника показувати ласку.
Одвагу виявить спромогу дам йому,
Стидку його любов я нібито прийму,
Але я ради вас та щоб його скарати
Прихильність прибрану бажаю показати;
Тому скінчу я враз, як здасться вам, що вас
Я добре впевнила і що скінчити час.
На вас лежатиме жагу його спинити,
Як знайдете, що більш не можна попустити,
Що досить бачили, щоб істини дійти,
І що дружину вам пора оберегти.
Та власний інтерес ховати в вашій мочі…
Вже йде… Так ви ж йому не кидайтесь на очі.

ЯВА 5

Тартюф, Ельміра, Оргон під столом.

Тартюф

Мені сказали там, — ви кликали мене.

Ельміра

Я маю дещо вам одкрити потайне.
Замкніть же двері перш, ніж стану я казати,
Та гляньте, чи ніхто не може нас піймати.
Тартюф замикав двері й вертається.
Такого лишенька не треба нам зовсім,
Яке нам трапилось недовго перед цим.
Тоді ми вскочили були по саму шию.
Боялась я за вас так, що й сказать не вмію.
Ви бачили, що я старалася в той час
Даміса втишити, щоб він мовчав про нас,
Хоча, пригнічена турботою моєю,
Не догадалась я все те назвать брехнею.
Та бог не дав, щоб те скінчилось чимсь лихим.
І забезпечені ми більш, ніж перед тим.
Прогнала хмари всі міцна до вас шаноба;
Мій чоловік на вас не гляне вже спідлоба.
Він, з пліток сміючись, такий нам дав наказ,
Щоб ми зіходились до пари раз у раз.
Тому я й не боюсь, що матиму нагану
За те, що з вами вдвох тут розмовляти стану.
Хоч, може, серце це занадто поспіша,
Та знайте, що й моя горить до вас душа.

Тартюф

Цієї мови я не здужаю збагнути:
Раніш доводилось од вас не теє чути.

Ельміра

Якщо відмова та вас досі обража,
Жіноче серденько — вам річ зовсім чужа,
І ви не знаєте, що має розумітись,

Коли ми почнемо так легко боронитись.
Хоч ми й закохані, та почуття в той час
Із соромливістю змагаються ще в нас.
Яке б не мали ми правдивеє кохання,
Ми все стидаємось одвертого визнання.
І ми боронимся, хоч видно по очах,
Що наше серденько у вас уже в руках,
Що тільки гонор нам шорсткі слова диктує
І що відмова та вам любощі віщує.
Це дуже сміливе, що тут я визнаю,
І соромливість тим я скривдила свою,
Але вже сталося, що я вам це сказала…
Скажіть, хіба б же я Даміса зупиняла?
Хіба б я залюбки, — згадайте це ще знов, —
Так довго слухала розмову про любов?
Невже в речах таких була б така прихильна,
Якби від співчуття сама була я вільна?
А чуючи про вас, що шлюб ви берете,
Я відмовляла вас, не згодилась на те.
Що ж мало значити таке моє вмовляння?
Що мала я до вас прихильні почування,
Що володіть сама бажала серцем цим,
Що не хотіла ним ділитися ні з ким.

Тартюф

Добродійко, слова такі без краю мило
Почути з любих уст, що серце полюбило.
Повірте, що мені солодкий мед цих слів
Блаженства почуття по всій душі розлив.
Подобатися вам — то всі мої бажання,
Задовольняти вас — найвище раювання.
Але, прошу, нехай не в гнів то буде вам,
Що трохи не дойму я віри цим словам.
Я можу думати, що це слова лукаві,
Аби пошкодити мені в весільній справі.

Я, пані, навпростець, по щирості скажу,
Що до цих слів тоді довіру покажу,
Як ласки вашої, якої так жадаю,
Не тільки на словах, а в дійсності дізнаю
І віру защеплю в душі своїй навік,
Що з ласки вашої я щасний чоловік.

Ельміра

(навмисне кашлянувши)
Еге, які-бо ви швидкі та нетерплячі;
Так хутко стратите всі почуття гарячі.
Я тут найкраще вам освідчення чиню,
Я так стараюся, а вас не вдовольню…
Чи тільки вас тоді я впевнити здолаю,
Як із прихильністю дійду вже аж до краю?

Тартюф

Чим менше гідний хто, тим менше щастя жде
І на самі слова надій не покладе,
Щасливій доленьці ми віри не діймаєм,
Аж поки в дійсності щедрот її зазнаєм.
А я прихильності не заробив нічим,
То як же вірити мені ознакам цим?
Ні, я не впевнюся на мову ні на яку,
Аж поки справжню ви дасте мені ознаку.

Ельміра

Який гарячий пал, що й перешкод не зна!
Як душу він мені збентежує до дна!
Дк пута він кладе на серденько жіноче
І як. потужно він бере собі, що хоче!
Чи й способу нема боротись проти вас
І ви вже не дасте спочинку хоч на час?
Але чи можна ж так суворо намагатись
І разом усього так палко допевнятись,

Надуживаючи прихильні почуття
Тієї, що вже сил збулась до бороття!

Тартюф

Коли ж приймаєте любов мою гарячу,
То чом певнішого я доказу не бачу?

Ельміра

Та як же зважусь я на те? А божий страх?
А небо, що у вас щоденно на устах?

Тартюф

Коли це страх, що нам не буде з неба згоди,
Я легко збавлю вас такої перешкоди;
Хай серця вашого не здержує вона.

Ельміра

Але небесний суд — то, кажуть, річ страшна.

Тартюф

Я ці страхи смішні відразу вам розвію,
Вагання зняти всі я дуже добре вмію.
Так, небо деяких не дозволяє втіх.
Порозумітися ж з ним можна в справах цих.
Така наука є, щоб, як потреба каже,
Вільніше попускать сумління, що нас в’яже.
І вчинкам нашим злим оправдання знайти,
Якщо ми робим їх для чистої мети.
Ви потім навчитесь як слід цієї науки,
А поки що себе мені віддайте в руки;
Без ляку вдовольніть огонь бажань моїх,
А винний буду я й візьму на себе гріх.

Ельміра кашляє дужче.

Ви кашель маєте.

Ельміра

Я страдниця, та й годі.

Тартюф

А чи не стане вам пастильна ця в пригоді?

Ельміра

Це кашель навісний, тепер уже, мабуть,
Ніякі пастильки його не проженуть.

Тартюф

Це неприємна річ.

Ельміра

Така, що й не сказати!

Тартюф

Нарешті легко вам вагання геть прогнати.
Тут ваша таїна сховається навік.
Лихе ж не зло само, а розголос і крик.
Скандал перед людьми вражає справді віру,
Але не є гріхом грішити потаймиру.

Ельміра

(кашляє дужче і стукає об стіл)
Я бачу, що мені скоритись час прийшов
І все віддати вам, що віддає любов;
Що меншим коштом я не смію сподіватись
Задовольнити вас і з вами сквитуватись.
Це сумно вдіяти, по правді вам скажу,
Я зовсім нехотя переступлю межу;
Але коли вже так ведуть мене до того,

Як віри все не ймуть, не слухають нічого,
Коли упевнитись бажають виразніш,
То вже послухаєш людей і вдовольниш.
Коли в цім послуху образа буде богу,
Зле буде з тим, хто звів мене на цю дорогу.
І певно, що не я вину собі візьму.

Тартюф

Так, пані, я прийму; а про вину саму…

Ельміра

Прошу вас, відчиніть та визирніть із хати,
Чи чоловіка там де-небудь не видати?

Тартюф

І що вам за печаль журитися за ним?
Ми можем сим панком крутити, як дурним,
З таємних сих розмов радіє він без міри,
Коли ж побачить що, то все ж не пійме віри.

Ельміра

Дарма, ви все ж таки, прошу я вас, підіть
Та за дверима скрізь гарненько позирніть.

ЯВА 6

Оргон, Ельміра.

Оргон

(вилазячи з-під стола)
Оце скажу! Чи хто видав таку личину!
Я аж нетямлюся, я з гніву тут загину!

Ельміра

А ви вже й вилізли? Так іцо це?
Жарт для вас? Іще ховайтеся, бо зовсім ще не час.
Чекайте до щнця, щоб знати вочевидьки,
А не звіряйтеся на всякі прості сплітки.

Оргон

Чи пекло бачило тварину більш гидку!

Ельміра

О боже! Нащо ж так судити нашвидку!
Ні, дайте впевнить вас, та вже тоді й гнівіться;
Не поспішайте так, бо можна помилиться.
(Становить Оргона за собою).

ЯВА 7

Тартюф, Ельміра, Оргон.

Тартюф

(не помічаючи Оргона)
Сприяє все мені задля моїх утіх.
Я добре обдивився по закутках усіх:
Нікого там нема, і з думкою ясною…

В той час як Тартюф наближається, простягти руки, щоб обняти Ельміру, вона відхиляється, і Тартюф бачить Оргона.

Оргон

(спиняючи Тартюфа)
Заждіть, не кваптесь так з любовною жагою!
І серденька свого так дуже не паліть.
Ага! Свята душе! Вже годі нас дурить!
Як легко спокута вас біс до злого вчину!

Ви сватали дочку, а зводили дружину.
Я все не розумів, до чого ви йдете,
І ждав, що скажете ви щось зовсім не те.
Але вже з дослідом дійшлось тепер до краю
І більше доказів я мати не бажаю.

Ельміра

(до Тартюфа)

В тім, що зробила я, для мене честь мала,
Але до цього я примушена була.

Тартюф

(до Оргона)

Як! Ви вже певні!

Оргон

Ну, без крику; не вгинайтесь,
І зараз же мені з будинку вибирайтесь.

Тартюф

Таж обіцяли ви…

Оргон

Не час розмовам цим.
Вам треба зараз же покинути цей дім.

Тартюф

Це вам іти відсіль, хоча ви й горді, дане;
Будинок мій, нехай про це відомо стане,
І я вам покажу, що ця крутня гидка
І сварка ця мене ні трошки не зляка.
Що, гайячи мене, нелегко дійдуть справи,
Що в мене спосіб є розбити план лукавий,

За небо скривджене помститись і скарать
Тих, що тепер мене так вигнати хотять.

ЯВА 8

Ельміра, Оргон.

Ельміра
Про що він тут казав? І що це означає?

Оргон
Боюсь я, далебі. Так, жарту в цім немає.

Ельміра
Як?

Оргон
Помилку свою побачив я з цих слів.
Той запис на мій дім клопоту наробив.

Ельміра
Який там запис?

Оргон
Так, це діло вже пропало,
Та й інша річ мене турбує ще чимало.

Ельміра
Що знов?

Оргон
Дізнаєтесь. Але загляну вмить,
Чи певна скринька там у хаті ще стоїть.

ДІЯ П'ЯТА

ЯВА 1

Оргон, Клеант.

Клеант
Куди ви біжите?
Оргон Чи знаю ж я!

Клеант
До ладу
Було б, гадаю, перш усім зійтись на раду
І в цій пригоді щось намислити гуртом.

Оргон
З цією скринькою збентежився я цілком.
Про інше тяжко так не міг би я журиться.

Клеант
То, певно, в скриньці тій поважна таємниця?

Оргон
Цю саму скриньку мій нещасний друг Аргас
На схованку до рук віддав мені в той час,
Як утікав. Ми з ним найбільшу приязнь мали.
Він говорив мені, що там лежать шпаргали,
Його ж добро й життя залежало від них.

Клеант
Навіщо ж оддали ви їх до рук чужих?

Оргон
Це сталось так: моє сумління винне в тому.

Якось признався я про це тому гидкому;
Як став же радить він, то я вже й сам знайшов,
Що краще скриньку цю віддать йому на схов.
На те, щоб відректись, найменший мав я клопіт,
Якби за скриньку ту взяли мене на допит,'
І щоб, сумління вже свого не боячись,
Незгідно з правдою я міг заприсяґтись.

Клеант

То кепсько; так мене принаймні це вражає.
Той дар і тайна та, яку від вас він має, —
Коли вже щиро вам сказати погляд свій, —
Ви в необачності замислили своїй,
Ви віддались йому з довірою такою;
Цей чоловік на вас готову держить зброю,
І гнівати його — то небезпечна річ.
Вам треба б лагідно його позбути з пліч.

Оргон

І він здавався мені таким святим та божим,
А в серці був таким нещирим і негожим!..
Як старця, я тоді прийняв його й пригрів!..
Ні, вже зрікаюсь я тепер святих людців.
Я їх стріватиму гидливістю страшною
І буду задля них найгіршим сатаною.

Клеант

Еге, оце вже в вас палкий занадто гнів;
Ваш розсуд лагідний за вітром полетів.
Правдивий розум вам не робить більш послугу;
З одної крайності ви кинулись у другу.
Ви помилку свою побачили в цей час,
Що щирість брехуна приваблювала вас;
Але не бачу я потреби, щоб ви впали
Ще в більшу помилку і першу тим справляли,

Змішавши в гурт один нікчему-брехуна
З людиною, яка неправди вік не зна.
Вас одурив шахрай, з одвагою такою,
Бундючним виглядом і міною пісною, —
То вже здається вам, що всі такі, як цей,
Що вже побожності нема проміж людей.
Такі дурні думки безбожні можуть мати,
А вам годилось би чесноту відрізняти.
Не кваптесь полюблять людину в одну мить;
У цьому ділі ви серединою йдіть.
Личині прибраній шаноби не давайте,
Але й побожної душі не ображайте.
Коли ж не можна вам без помилок таких,
Тоді вже краще ви впадайте в перший гріх.

ЯВА 2

Оргон, Клеант, Даміс.

Даміс
Чи справді, батьку, той шахрай на вас чигає,
Від вас усе добро в непам’ять повертає?
І в гидості своїй, що будить правий гнів,
З чесноти вашої на вас же сітку сплів?

Оргон
Так, сину, і душа моя болить без краю.

Даміс
Ага! Ну, то йому я вуха повтинаю.
З напасником таким вагатися не час.
Мій клопіт, щоб його прийняти геть од вас,
Я задавлю його, то швидше буде справа.

Клеант

Отак, як бачите, говорить молодь жвава.
Вгамуйтесь трішечки і втиште гнів палкий;
Такий у нас король і вік тепер такий,
Що не насильство нам у справі допоможе.

ЯВА 3

Пані Пернель, Оргон, Ельміра, Клеант, Мар’яна, Даміс, Доріна.

Пані Пернель

Що це? Я чую, тут таке страшне, негоже!

Оргон

Це новина, що їй отут я свідком був.
Як бачите, собі подяки я здобув
За клопоти; прийняв злиденного, як брата,
Притулком, захистом йому стає ця хата.
Щодня він гойності моєї зазнає,
Я дав йому дочку і все добро своє, —
А зрадник цей гидкий наважився, неситий,
На гріх стидкий мою дружину спокусити.
Та не спинилася на тому твар гидка:
За все моє добро мене ж тепер ляка
І хоче зруйнувать мене, — бо має зброю,
Що сам я дав йому довірою дурною, —
Із дому вигнати, де я його прийняв,
І в злидні кинути, з яких його я взяв.

Доріна

Нещасний!

Пані Пернель

Сину, я не можу йняти віри,
Щоб міг чинити він огидно так без міри.

Оргон

Як!
Пані Пернель Людям праведним завидують усі.

Оргон

Але скажіть, куди ведуть розмови ці,
Матусю?

Пані Пернель

Живете ви бог зна по-цкому,
І бачу я, що він не милий тут нікому.

Оргон

Чи це ж стосується до речі? Як і чим?

Пані Пернель

Вже ж я казала вам не раз іще малим:
Чеснота на землі щодня терпить напасті;
Хоч заздрісні помруть, то заздрощам не впасти.

Оргон

Чи з тим, про що в нас річ, зв’язок тут може буть?

Пані Пернель

Вам сто дурних казок про його наплетуть.

Оргон

Кажу ж: я бачив сам усе на власні очі.

Пані Пернель

Створіння заздрісні злоречити охочі.

Оргон

Я буду лаятись. Адже ж кажу я вам,
Що той гидкий його я злочин бачив сам.

Пані Пернель

Злосливі язики насіють скрізь отрути,
І захисту від них ніде не може бути.

Оргон

Ви неподобну річ якусь тут ведете,
Я бачив, бачив сам, очима бачив те;
Що зветься: бачив сам. Як треба ще казати?
Товкти по сто разів? За чотирьох кричати?

Пані Пернель

О боже! Найчастіш нас дурить зверхній вид;
На те, що бачим ми, звірятися не слід.

Оргон

Я лютий!

Пані Пернель

Підозрінь дурних ми стільки маєм,
І добрі вчинки злом так часто виясняєм!..

Оргон

То милосердям я повинен пояснять,
Що він хотів мою дружину цілувать?

Пані Пернель

Не можна ж так людей судити без причини;
Добути треба б вам певніший факт провини.

Оргон

До ката! Як же ще впевнятись більш я міг?
Чи ждати мав, щоб він тут на очах моїх
Почав... От ще скажу таке, що не подоба.

Пані Пернель

В його душі одна пречистая жадоба;
І я не уявлю ніяк того в думках,
Щоб він одважився на той непевний шлях.

Оргон

Я аж нетямлюся. Якби мені не мати
Були ви, хто зна, що я міг би вам сказати.

Доріна

(до Оргона)

По правді сталося, добродію; ви нам
Не вірили тоді — тепер не вірять вам.

Клеант

Ми тратимо свій час на зовсім марну зваду,
А треба б нам тепер знайти собі пораду.
Не спімо, бо на нас чигає той шахрай.

Даміс

Чи в безсоромності сягне він аж за край?

Ельміра

Я думаю, що з ним боротись нам несила,
І вже тепер його невдячність зрозуміла.

Клеант

(до Оргона)

Не вірте ви йому: у його спосіб є
Справдити проти вас напасництво своє.
І з меншим засобом хитрун меткий заплута
Лукавством, підступом людину кожну в пута.
З тією ж зброєю, що, має він на вас,
Його дражнити вам зовсім було не час.

Оргон

Це так, та що ж робить?
Допік мені цей клятий,
І я не міг ніяк свій правий гнів стримати.

Клеант

Від серця хочу я, щоб згода хоч якась
Між вами обома наново почалась.

Ельміра

Не знала я, що він такую має зброю,
А то не завдала б такого неспокою.

Оргон

(до Доріни, побачивши Лояля)

А цей чого прийшов? Довідайтесь підіть.
Я саме в настрою з ким-небудь говорить!

ЯВА 4

Оргон, пані Пернель, Ельміра, Мар’яна, Клеант, Даміс, Доріна, Лоял ь.

Лояль

(до Доріни, з глибини сцени)

Добридень, сестронько!

Зробіть, прошу, кохана,
Щоб з паном бачитись я міг…

Доріна

Он гості в пана;
Навряд щоб бачити його вдалося вам.

Лояль

Я тут найменшої турботи не завдам.
Не з неприємною прийшов я новиною,
І він радітиме, спізнавшися зі мною.

Доріна

Як звати вас?

Лояль

Скажіть ви тільки, що для справ
Прегарних пан Тартюф сюди мене прислав.

Доріна

(до Оргона)
Добродія цього, що так говорить мило,
Прислав сюди Тартюф. До вас він має діло,
Що, каже, буде вам приємне.

Клеант

(до Оргона)
Що ж, прийміть;
Побачим, що воно й що буде говорить.

Оргон

(до Клеанта)
Він, може, схоче нас до згоди навертати.
Якії ж почуття я мушу виявляти?

Клеант

Вам треба здержати насамперед свій гнів
І прислухатися до миротворних слів.

Лояль

(до Оргона)
Привіт вам.
Небо хай злодумців наших згубить
І, як бажаю
Я, нехай вас бог полюбить.

Оргон

(стиха до Клеанта)
Цей любий вступ моїм відповіде думкам
І згоду хоч якусь уже віщує нам.

Лояль

Родину вашу всю я змалку звик любити,
Отцеві ж вашому нагоду мав служити.

Оргон

Добродію, простіть той сором мій, що я
Не знаю, хто ви єсть і як вас на ім’я.

Лояль

Лояль я звусь. З Нормандії походжу.
Я пристав судовий і цим хвалитись можу.
Оце вже сорок літ пролинуло часу,
Як цей приємний труд почесно я несу.
З дозволу ж вашого прийшов я ознаймити,
Що певний присуд ви повинні вдовольнити.

Оргон

Як! Ви прийшли…

Лояль

Заждіть, нема чого кричать:
Це тільки акт, щоб ваш будинок одібрать,
Вас викинути всіх і кожну річ рухому
І дати вільний плац властителеві дому
З всією пильністю, в неодволочний час.

Оргон

Як! Вигнати мене!..

Лояль

Так, милий пане, вас,
Бо домові цьому, як знаєте самі ви,
Ласкавий пан Тартюф хазяїн є правдивий,
По силі запису, що вже в руках моїх,
Тепер один він пан маєтків цих усіх.
Все списано як слід, не можна сперечатись.

Даміс

На безсоромність цю нам треба дивуватись!

Лояль

Ця справа не до вас, і я кажу не вам,
Я до добродія; він єсть розсудний сам;
Він звик поводитись, як добрі, чесні люди,
І проти присуду змагатися не буде.

Оргон

Але…

Лояль

Так, певний я: за цілий міліон
Ви не захочете повстати на закон

І згодитесь самі, як чесная особа,
Щоб я прикази міг справдити, як подоба.

Даміс

Ой пане приставе, вже скоро мій ціпок
Спізнає, чи тонкий ваш чорний жупанок!

Лояль

(до Оргона)

Нехай ваш син мовчить, а ні — то вийде з хати,
Бо шкода на папір усе те викладати
І протокол на вас писати, як би слід.

Доріна

(набік)

Він прізвищем Лояль, — та не лояльний вид.

Лояль

Із добрими людьми ласкавий я без міри
І маю, пане, я таке бажання щире,
Щоб прислужитись вам і втіху принести;
А іншого могли б такого ви знайти,
Який, не двигнеиий моїми почуттями,
Далеко гірш, ніж я, поводився б із вами.

Оргон

Що ж можна гіршого зробити ще для нас,
Як з хати вигнати?

Лояль

На те я дам вам час
І аж до завтрього не буду поспішати
Наказ той проти вас, добродію, сповняти;
А тільки ночувать прийду в будинок цей

Тихенько, лагідно, із десятьма людей.
Для форми ж зволите, як будете лягати,
Мені прислати ключ від вашої кімнати.
Я відпочинок ваш цю ніч оборoню
І зайвих прикростей ніяких не вчиню,
А завтра вранці ви, добродію, не гайтесь
І зараз же з усім начинням вибирайтесь;
Людей, щоб помогти виноситись, я дам.
Я їх чимало взяв, щоб прислужитись вам.
Прихильності ще більш ні в кого б не знайшли ви
Як бачите, до вас я дуже милостивий,
То й ви шануйтеся, по правді все робіть
І перешкод мені не важтеся чинить.

Оргон
(набік)
Від щирої душі готовий я віддати
Червінців добрих сто, які ще можу мати,
Та тільки щоб могти хоч раз, та до смаку,
По пиці луснути тварюку цю гидку.

Клеант
(стиха до Ореона)
Мовчіть, не псуйте гірш.

Даміс
Зухвальство незбагненне
Не видержу, бо вже рука свербить у мене.

Доріна
(до Лояля)
Мосьпане, бачу я, що спина в вас така,
Що не завадило б дізнати їй ціпка.

Лояль

Скарать вас міг би я, не стерпівши образи.
Голубко, на жінок теж пишуться укази.

Клеант

(до Лояля)

Уже, добродію, те все скінчити час —
Давайте цей папір, та й не турбуйте нас.

Лояль

Ну, до побачення. Хай бог вам помагає.

Оргон

Тебе ж з тим, хто тебе прислав, нехай скарає

ЯВА 5

Оргон, пані Пернель, Ельміра, Клеант, Мар’яна, Даміс, Доріна.

Оргон

Що, мамо, — бачите? Чи правду я казав?
З почину знать, яких нам треба ждати справ
Чи зрадництво його спізнали ви як треба?

Пані Пернель

Я аж нетямлюся і наче впала з неба.

Доріна

(до Оргона)

Ви дурно скаржитесь і злим його звете:
Не замір то лихий, а почуття святе.
До ближніх маючи в душі любов єдину,
Він знає, що добро не раз псує людину,

І, мавши жаль, забрав усе, щоб одвернуть
Те все, що робить вам тяжкою праву путь.

Оргон
Мовчіть, я раз у раз вам мушу це казати.

Клеант
(до Оргона)
Погляньмо ж мм, яку вам раду можна дати.

Ельміра
Підіть оповістіть, що він чинити мав.
Всю силу запису лукавством він зламав.
І як дізнаються про речі очевидні,
То заміри його не справдяться огидні.

ЯВА 6

Оргон, пані Пернель, Ельміра, Клеант, Мар’яна, Даміс, Доріна, Валер.

Валер
Добродію, смутну я звістку вам несу,
Та лихо не стоїть і мало в нас часу…
Є в мене приятель, ми стали з ним братами,
Він зна гаразд про те, що я турбуюсь вами,
І, добре мисливши, він те відкрив мені,
Що як урядник мав держати в таїні.
І саме от тепер листа такого пише,
Що вам конечна річ тікати найскоріше..
Шахрай, що панував над вами довгий час,
Дійшов до короля, і набрехав на вас,
І дав йому до рук якісь такі шпаргали,
Що від державного злочинця ви дістали:
Проти повинностей підданицьких своїх

Ви нібито взялись переховати їх.
Подробиць тих провин не вмів би я сказати.
Але вже є наказ, щоб вас арештувати.
І ще для певності доручено йому
Доглянути, щоб вас посаджено в тюрму.

Клеант

Таки облудних прав своїх допевнився клятий
І ваше все добро зумів опанувати!

Оргон

Одно я вам скажу: людина — звір лихий.

Валер

Коли забаритесь, вас жде кінець сумний.
Мій повіз тут стоїть, тікати маєм змогу;
А от вам десять сот червінців на дорогу.
Не гаймось. Бачите, як метко він стріля.
Рятунок вам один — тікати відсіля.
В безпечнім місці я вас добре заховаю
І сам поїду вдвох із вами аж до краю.

Оргон

Ви так турбуєтесь! Я стільки мав од вас!
Та дякувати вам знайду я інший час
І щиро стану я тепер молитись богу,
Щоб одслужитись вам послав мені спромогу.
Прощайте ж ви, глядіть…

Клеант

Тікайте вже, а ми,
Що треба діяти, все зробимо самі.

ЯВА 7

Тартюф, поліцай, пані Пернель, Оргон, Ельміра, Клеант, Мар’яна, Валер, Даміс, Доріна.

Тартюф
(спиняє Оргона)
Заждіть, добродію, не кваптесь так тікати;
Тепер близенько вам іти відсіль до хати:
Арештувати вас король наш наказав.

Оргон
Так от що, зраднику, мені ти готував!
Останній твій удар мене зганяє з світу,
І ним ти завершив злобу свою неситу.

Тартюф
Спокійно цю ганьбу душа моя знесе:
Я ради господа навчився терпіти все.

Клеант
Чи бач — терпливості його межі немає.

Даміс
А як він господа, мерзенний, зневажає!

Тартюф
Не може запал ваш розчулити мене
І від повинності мене не відхитне;

Мар’яна
Ви тим бажаєте хвали собі здобути,
І служби кращої для вас не може бути.

Тартюф

Почесна служба та, що влада нам дала;
Вона мене сюди, мосьпане, привела.

Оргон

Але чи ти забув, що тільки через мене
Ти міг поліпшити життя своє злиденне?

Тартюф

Я знаю, чим мені могли ви помагать,
Але про короля найперш я мушу дбать;
Цієї повинності святої права сила
В душі моїй цілком подяку заглушила,
І я на жертву тим високим почуттям
І друга, й рід увесь, і сам себе віддам.

Ельміра

Брехун!

Доріна

Як хитро він собі препишні шати
Пристроїв з тих речей, що треба шанувати!

Клеант

Коли вже в вас така велика щирість є,
Як кажете, й вона вам приводом стає,
То чом же з нею ви раніш не показались,
А вже — як зводили цю пані, та й піймались?
Чому ви з звісткою пішли до короля
Тоді вже, як Оргон прогнав вас відсіля?
Про інші речі я не став би вам казати —
Що все своє добро схотів він вам оддати;
Але ж ви кажете: злочинець він, — проте
Любісінько дари від нього берете.

Тартюф

(до поліцая)

Прошу вас, перервіть ви цю крикливу мову
І докінчіть свою повинність урядову.

Поліцай

А справді, довго я її не — докінчив;
Язик ваш саме в час про теє нагадав.
То, щоб скінчити враз, ходімо лиш зо мною
В тюрму, що буде вам оселею новою. ч

Тартюф

Хто? Я?

Поліцай

(до Тартюфа)

Так, пане, ви.

Тартюф

За віщо ж це в тюрму?

Поліцай

Не вам я поясню, за віщо це й чому.
(До Органа).
Добродію, верніть ви спокій знову в груди.
Ми маєм короля, що не терпить облуди.
Наш добрий володар читати в серці звик;
Його не ошука облесливий язик.
Великим серцем він докладно все тлумачить
І кожну річ дрібну в правдивім світлі бачить.
Не спокушається душа його нічим,
І в крайність не впада він розумом твердим;
Чеснота перед ним довічну славу має,
Та сяєвом своїм його не засліпляє;

Всіх правих любить він, але ж у серці й гнів
Страшний розпалює, як бачить брехунів.
Його ніхто б не зміг так легко одурити,
І тонші хитрощі зумів би він розбити.
Відразу короля ясний і бистрий суд
Збагнув, що в цій душі єдиний тільки бруд.
Він був прийшов, щоб вас злочинцем показати,
Та й зрадив сам себе (в тім кару божу знати!)
І виявив, що він шахрай, відомий нам,
Якого вже король під іншим знав ім’ям.
Його злочинних діл така велика сила,
Що груба книжка їх напевно б не вмістила.
Наш найясніший пан обурився в той час,
Як зрозумів його невдячність проти вас,
А вчинок цей новий до інших долучив він,
Прийти ж за ним сюди для того доручив він,
Щоб бачити, куди його ще занесе
Нахабність, та щоб він вернув вам знову все.
Так хоче він, щоб ви від мене знов дістали
Папери ті, що ви нікчемному давали.
Контракт, що вашими маєтками всіма
Обдарував його, король тепер лама
І пробачає вам лихе поступування
В той час, коли ваш друг здобув собі вигнання.
Цим платить вам король за теє, що колись
Ви за права його так щиро піднялись,
І тим показує, що над надію всяку
Уміє за добро складати щиру дяку,
Що про заслугу він довіку пам’ята
І що скоріш лихе в непам’ять поверта.

Доріна

Спасибі ж богові!

Пані Пернель

Мов світ мені піднявся.

Ельміра

Як добре сталося!

Мар’яна

Ніхто й не сподівався.

Оргон

(до Тартюфа, якого поліцай веде з хати)

Гаразд! Ти, зраднику!..

ЯВА 8

Пані Пернель, Оргон, Ельміра, Мар’яна, Клеант, Валер, Даміс, Доріна.

Клеант

Ой братику, мовчіть

І гідності своїй образи не чиніть.

Покиньте ви того нікчемного злій долі,

Тепер уже й без вас він кається доволі.

Бажайте краще ви, щоб серце навернуть

Він знову міг тепер на праву, чесну путь.

Щоб справив він життя, неправди відцурався

Та вирок короля зм’якшити постарався.

А ви з подякою підіть до короля

За те, що він таку вам радість наділя.

Оргон

Це так. Ходім скоріш; до ніг його впадімо

Й за все його добро хвалу йому складімо.

А потім, справивши цей обов’язок свій,

Годиться взятись нам до другого мерщій,

Щоб доленьку ясну придбали в чеснім шлюбі
Мар’яна та Валер — коханці наші любі.